

כי קרוב

בלימוד החסידות ובדרכי החסידות

לקיים מילי דאבות
 התבוננות בהוראת
 חז"ל לדון לכף זכות
 • הגה"ח רבי מענדל
 זוכטר שליט"א

וספרתם לכם:

איך עושים את זה
 נכון?
 המשפיע הרב מנחם
 דוב דוברוסקין

מיוחד: בימים בהם מרבים
 באהבת רעים, 'כי קרוב'
 מגיש את סיפורה של
ליובאוויטש - העיירה
 שנושאת בשמה את מידת
 אהבת הבריות, ואשר
 במשך מאה שנה הייתה
 בית לאדמו"רי חב"ד
 ומקום משאת נפש לאלפי
 תלמידיהם

לכתחילה
אֲרִיבְעָר:

לרגל ב' באייר, יום הולדתו -
 רשימה לתולדות חייו ואורחותיו
 של כ"ק אדמו"ר מהר"ש זי"ע,
 הראשון מבין אדמו"רי חב"ד שנולד
 בליובאוויטש, ונדע כבעל הנהגה
 ברוממות ותוקף דקדושה

רשב"י מחבר
 מעלה ומטה
 פניני חסידות
 בסוגיות הדף היומי

אור וחיות נפשנו

הגה"ח רבי אברהם מענדל וזכטר שליט"א

כף זכות כיצד?

אין ביכולתו של אדם לדעת עם אילו גורמים ונסיבות מתמודד זולתו, ומשכך אין כל היגיון לנסות לדונו כי המסקנה בהכרח לא תהא נכונה | אף כי מלאכת לימוד הזכות היא נגד הטבע האנושי המבקש לקבוע על פי המראה השטחי, אין אנו בני חורין להיבטל הימנה

ויצרו בווער כחנור בווערה מאופה, כמו שכתוב בהושע (ו, ח): "הוא בַּעַר כְּאֵשׁ לְהִכָּה" ... ואין אשמתם גדולה כל כך כמה שאינם כובשים יצרם הבוער כאש להבה מפני פחד ה' המבין ומביט אל כל מעשיהם, כאשמת כל הקרב הקרב אל ה' ואל תורתו ועבודתו. וכמו שאמרו רז"ל (תגינה טו.) גבי אחר, שידע בכבודי וכו'. ולכן אמרו רז"ל (ב"מ לג.) על עמי הארץ שזדונות נעשו להם כשגגות".

העולה מזה: כיוון שיש לקחת בחשבון את הסיבות שהביאו את האדם להתנהג ולעשות מה שעשה, הן מפני שלא למד והתחנך לנהוג בדרך אחרת, הן מצד הסביבה שהשפיעה עליו לרעה, הן מצד טבעו הקשה וכו', הרי שאי אפשר לדעת כלל עם אילו גורמים ונסיבות הזולת מתמודד, ואם כן זהו נגד השכל האנושי לנסות לדונו, כי התוצאות בהכרח לא יהיו נכונות.

וכך הם דברי השפת אמת על המשנה "ואל תדון את חברך עד שתגיע למקומו", וז"ל: "כלומר - ולמקום חברך אי אפשר להגיע לעולם, כי לא כל דעות בני אדם שוות, ולכן אל תדון את חברך כלל".

גם אם אין בידינו לימוד זכות על הנהגתו של האדם הנראית לעינינו, אין זה מאפשר 'לפסול' כביכול את האדם, כי הגם שנכשל במעשה מסוים - הרי כנגדו יש בו מעלות רבות ודברים טובים שמכריעים אותו בכללותו לצד הטוב.

ואכן, השפת אמת מדייק בלשון "והווי דן את כל האדם לכף זכות" - שלכאורה היה צריך לומר 'והווי דן כל אדם' - וכך הם דבריו: "ונראה הפירוש, דוודאי הגם שבדבר פרטי אינו עושה טוב, מכל מקום, את כל האדם בכלל יש בו דברים ומדות אחרים של זכות המכריע זה הדבר, ופירוש 'כל האדם' לפי המצב בכלל".

הדין לכף חובה - נגד ההיגיון

צא ולמד עד היכן הדברים מגיעים: איתא בספר אור הישר לרבי מאיר הכהן פאפירש, מגורי האריז"ל (עמוד העבודה, אות כו. הובא גם בסידור ר' שבתי המיוסר ע"פ קבלה בהלכות דרך ארץ): "מצוה לדון את חבירו לכף זכות, אף אם הדבר יהיה נוטה יותר לכף חובה, ואפילו ודאי לכף חובה - וכריעהו לכף זכות, כי הדין את חבירו לכף זכות, ידונו אותו משמים לכף זכות". ואין הדברים אמורים רק בצדיקים או באנשים סתם, אלא כדברי השפת אמת באבות (שם) שכוונת המשנה היא שאף רשע צריך לדונו לכף זכות.

ודברים מפליגים מצאנו בזה בספרי חסידות, ולמשל בספר נועם מגדים לרבי אליעזר הורוביץ מטארניגראד (פרשת נביאים): "אם יהי נידחך בקצה השמים. ראוי לעיין

אחד מאתנו יזדקק לעמוד בבוא עתו ולתת דין וחשבון על מעשיו, וכולנו רוצים וצריכים שבשמים ידונו אותנו לכף זכות, והרי הקב"ה מתנהג עם כל אחד ואחד במידה כנגד מידה (סנהדרין ז, א), אשר על כן טוב לו לאדם לדון את חברו לכף זכות, ובזה זוכה הוא עצמו להיות נידון לטובה למעלה.

הפרשנות תלויה במבט

בהקשר זה יושם לב: בדרך כלל, כל פעולה שאנו עושים אפשר לדונה לשני צדדים - זכות וחובה. אם ידונו אותנו בקו החסד תהיה התוצאה באופן אחד, ואם ידונו בקו הגבורה גם התוצאה תהיה אחרת.

כך רואים אנו דבר פלא בכתוב ביחס לדור המבול: אותה טענה ואותן תיבות ששימשו קודם המבול כטעם להחריב את העולם ולהטותו לכף חובה, הן הן ששימשו לאחר המבול להגן על יצורי תבל ולדונום לכף זכות.

קודם המבול נאמר (בראשית ו, ה): "וַיֵּרָא ה' כִּי רַבָּה רַעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל יֵצֵר מַחְשַׁבַת לְבוֹרַת רֵעֵהוּ כָּל הַיּוֹם", ודבר זה היה סיבה לתוצאה שבאה בהמשך הכתוב: "וַיֹּאמֶר ה' אֶמְחָה אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר בָּרַאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה... כִּי נַחֲמָתִי בִּי עֲשִׂיתִם". ואילו לאחר המבול נאמר (שם ח, כא): "וַיֹּאמֶר ה' אֵל לְבוֹרָא אֲסַף לְקַלֵּל עוֹד אֶת הָאָדָמָה בְּעִבּוֹר הָאָדָם כִּי יֵצֵר לֵב הָאָדָם רַע מִנְעֻרָיו, וְלֹא אֲסַף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת כָּל חַי כְּאֲשֶׁר עֲשִׂיתִי". הרי שאותה טענה עמדה פעם לחובה ופעם לזכות, כי תלוי באיזה צד ובאיזה אופן מסתכלים על כך.

יתרה מזו: גם כאשר ברור שהמעשה שנעשה היה באמת רע, עדיין יש מקום גדול ללמד זכות, כי יש לחלק בין המעשה שנעשה לבין האדם שעשהו. (על דרך החילוק הידוע בין 'חפצא' ל'גברא'). וכך מבאר אדמו"ר הזקן בארוכה בתניא (פרק ל, וז"ל:

"עוד זאת ישים אל לבו, לקיים מאמר רז"ל (אבות ד, ט) 'והווי שפל רוח בפני כל האדם'. 'והווי באמת לאמיתו, 'בפני כל האדם' ממש, אפילו בפני קל שבקלים. והיינו על פי מאמר רז"ל (שם ב, ד) 'אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו'. כי מקומו גורם לו לחטוא, להיות פורנסתו לילך בשוק כל היום ולהיות מיושבי קרנות, ועיניו רואות כל התאוות, והעין רואה והלב חומד,

ומדים אנו עתה בימי ספירת העומר שבהם נוהגים קצת דיני אבלות (ש"ע אר"ח סימן תצג) על תלמידי רבי עקיבא שמתו בתקופה זו מפני שלא נהגו כבוד זה לזה (יבמות כו.).

והנה, על אף שברור לנו שתלמידים אלו היו צדיקים קדושי עליון, וחטאם לא היה כפשוטו ח"ו אלא בדיקות שבדקות, ובפרט שהגמרא מגדירה אותם שהיו ראויים להיקרא תלמידים לרבי עקיבא, דהיינו שקיבלו מרבם שהצטיין במיוחד בדברים שבין אדם לחברו, וכמאמרו הידוע בתורת כהנים על הפסוק 'וְאֶהְבֶּתָּ לְרֵעֶךָ כָּמוֹךָ' (ויקרא יט, יח), "זה כלל גדול בתורה" - מכל מקום, כיון שחז"ל גילו לנו עניין זה, חייבים אנו ללמוד מכך ולהתחזק ולתקן בנו את העניינים שבין אדם לחברו.

שורש המחלוקת

ידועה הוראת חז"ל במשנתם (אבות א, ו) "והווי דן את כל האדם לכף זכות". ואמנם, כאשר נתבונן מהו השורש לכל מחלוקת, נבוא למסקנה שזהו מפני שאין דנים את הזולת לכף זכות, וממילא רואים בו חיסרון ורע, מרבים בשיחת לשון הרע עד שאש המחלוקת מתפרצת ל"ע, והתוצאות ידועות.

ברם, על אף המסקנה האמורה והלקח שאנו למדים ממנה, כאשר הדברים באים לידי מעשה מתברר שלימוד הזכות אינו עבודה קלה כלל ועיקר.

טעם הדבר הוא, כי אדם המביט על הנהגת זולתו, הנה הסתכלותו הראשונה היא די שטחית ואין בה כדי לעמוד על האמת, וכך פעמים רבות כאשר אנו רואים דבר רע בסביבתנו, אין כל הכרח שזו המציאות האמיתית. וכה פירש רבנו יונה בריש אבות (א, א) על דברי המשנה "הווי מתונים בדין", שדרך כלל השקפתו הראשונה של האדם אינה מעמיקה אל נכון, ואילו כאשר נוהגים במתינות ומתעמקים שוב ושוב במראה שלפנינו הנה לרוב תיראה המציאות אחרת בתכלית.

והנה, אדם המרגיל את עצמו לדון לכף זכות זוכה בעצמו לתועלת רבה ועצומה, וכדברי חז"ל (שבת קכז): "הדין חבירו לכף זכות - דנין אותו [משמים] לזכות". ואם כן, כיוון שכל

ד'מקצה הארץ' הוה ל' למימר, דאטו נידחין בשמים הן?!

"ומה נעמו לחיך דברי פה קדוש אדוני אבי מורי ורבי הרב הגדול קדוש יעקב זללה"ה. דגם העבירה שהוא נדח ואינו קרוב לפרגוד, אם יש בה קצת כוונה לשמים ה' ברחמי ירצהו. וזהו 'אם יהי נדחך בקצה כו', רצה לומר בקצה וסוף הדבר יגיע ממנו לשמים - אזי מניצוץ זה 'קבצך', ודפח"ח. וקרוב לזה דברי קדוש ישראל הבעש"ט במליצה עבור עם קדוש, שכל מה שעושים - סוף מעשה הוא לה', גם העושה והאונאה - הכל למען ה', שיחזיק בנו לתורה, שיכבד שבת, לישא בעול וצדקה, כי הכל עשוי לשם שמים, עכ"ד פה קדוש".

ובדומה לזה - בכתר שם טוב (קסה): "מורי [הבעש"ט] עשה עליית נשמה וראה איך מיכאל אפטרופסא רבא דישאל המליץ עבור ישראל שכל חוב שלהם הוא הכל זכות, כי כל שעושים פסלנות ושאר דברי חוב הכל כדי שיוכל לעשות שידוך עם תלמיד חכם או לעשות צדקה וכיוצא בזה, הכל מוכרחים כו".

והנה, האמור הוא גם כאשר המעשה שנעשה לפנינו הוא באמת רע, ואם כן בוודאי שמידת הלימוד לכך זכות נדרשת כאשר מדובר בעניין שאינו רע בתכלית אלא מעורב מטוב ורע - אשר הם הם רוב מעשי בני אדם. לדוגמה: פלוני נותן מהונו לצדקה. אף כי נראה שהלה מבקש בתוך כך אחר כבוד, תהילה ופרסום וכו', אבל בוודאי יש במעשהו גם צד של תננה לשם שמים. והרי לעיני בשר לעולם אי אפשר לדעת במאת האחוזים מהי האמת. וכמו כן, לא ייתכן במציאות בני אדם שנוכל לראות את התמונה הכוללת עם כל הפרטים, וממילא כאשר חסרים פרטים גם המסקנות לא יהיו מדויקות.

להמחשת הדברים, אשתף במאורע שאירע לי לאחרונה:

סיימתי לומר שיעור ברבים, והנה ניגש אלי יהודי ונתן בידי חמש מאות ש"ח עבור עניין של צדקה. לא רציתי להכניס את הכסף לכיסי כדי שלא לערבב כספי צדקה בכספי הפרטי, והמשכתי להחזיק את הכסף בידי.

מבית המדרש המשכתי לחנות סמוכה וקניתי דבר מה, וכאשר עמדתי לשלם הבחנתי שחסרים לי שני שקלים. ביקשתי מבעל החנות את סליחתי, ואמרתי לו שכיוון שאין עוד כסף בידי, אי"ה אכנס לחנות בהמשך היום ואשלם לו את חובי.

בעל החנות הסתכל עלי ושאל בפליאה: אינני מבין, הלא אני רואה בידך שטרות כסף? ! רק באמרו זאת נזכרתי על דבר הכסף שהחזקתי בידי, ותכף הסברתי לו ששטרות אלו הם כספי צדקה, ולכן כאשר אמרתי שאין עלי מעות אפילו לא עלה ברעתי אודות כסף זה שהסחתי את דעתי ממנו, כיוון שאינו שייך לי.

כמובן, בעל החנות הבין את פשר הדבר והמעשה נגמר בטוב בס"ד. ברם, הבה נחשוב איך סיפור זה היה יכול להסתיים אם הלה לא היה מברר את העניין בשיחתו עמי; הלא הוא

**גם אם אין בידינו
לימוד זכות על
הנהגתו של האדם
הנראית לעינינו, אין
זה מאפשר 'לפסול'
כביכול את האדם,
כי הגם שנכשל
במעשה מסוים - הרי
כנגדו יש בו מעלות
רבות ודברים טובים
שמכריעים אותו
בכללותו לצד הטוב**

היה יכול להסיק במחשבתו שרציתי לרמותו או להביאו לידי כך שיימחול על החוב, והכל כדי להרוויח סכום פשוט של שני שקלים... ואם היה מספר את הדברים הלאה, הם היו יכולים להתגלגל ואף לגדול כדרכם של סיפורים כאלו עד כדי הוצאת שם רע וכו'.

על כל פנים, רואים אנו שמלבד עצם התועלת הגדולה שמרוויחים על ידי הדין לכף זכות - שהקב"ה ידון אותנו לכף זכות - הנה גם מצד ההיגיון האנושי אין זה הוגן לדרון לכף חובה. הן מצד האדם - כי לעולם איננו יודעים מה הביא את האדם להתנהג כפי שהתנהג, והן מצד עצם המעשה - בדרך כלל חסרים פרטים שיכולים לשנות את כל התמונה, וממילא כמעט בלתי אפשרי לחוות דעה אמיתית על המעשה שנעשה.

כאשר נפנים דבר זה ונחקקו בתודעתנו, לא נדון ח"ו שום אדם ואף מקרה לכף חובה, ונימנע על ידי זה מהפצת לשון הרע ומנגע המחלוקת. אמנם, כאמור, אין הדברים נעשים בקלות ונדרש מאיתנו לעבוד על כך, כי עומד לנגדנו הטבע האנושי הטוען לשפוט לפי מראה העיניים תחילה, אבל בידינו להתייגע ולשנות טבע זה.

פשוטו של מעשה

אודות עבודה זו של ראיית ומציאת הטוב בזולת מלאים ספרי תלמידי הבעש"ט, והדבר מודגש במיוחד בקדושת לוי. גם החפץ חיים מדגיש עניין זה, הן בספרו חפץ חיים, הן בשמירת הלשון ושאר ספריו.

ידועים מעשי צדיקים שהיו מתנהגים בדרך זו באופן מופלא ביותר. לדוגמה, שמעתי שכאשר הרה"ק ר' אהרן מבעלזא זי"ע התגורר בירושלים נסע לשבות פעם אחת בתל אביב, וקודם שנסע הגיע אליו יהודי וביקש להודיעו שהוא נוסע למקום שלא שומרים שבת ח"ו, ובמשך כל השבת שומעים שם רדיו רח"ל.

עם צאת השבת ביקש הרה"ק מבעלזא מאנשי ביתו שיצרו קשר עם הלה, ויודיעו לו שבמשך כל השבת שמע רק זמירות שבת קודש... אינני יודע אם למעשה לא היה שם קול אחר, אבל דבר ברור הוא שהרה"ק מבעלזא דיבר רק אמת, ומשך הוא בוודאי 'שמע' רק זמירות שבת. ויש עוד סיפורים ממנו בעניין זה לרוב.

לענייננו, זו העבודה הנדרשת מאתנו בימים אלו של ספירת העומר - ימי תיקון המידות. כולנו חוזרים ומזכירים בנוסח ספירת העומר את הפגם והתיקון של המידות "חסד שבחסד", "גבורה שבחסד" וכו', והרי בוודאי לא די רק להוציא את הדברים בפה אלא עלינו גם לעבוד ולהתייגע באמת לשנות את המידות. והמוקד סביבו נעשית עבודת תיקון המידות, הוא פיתוח היכולת להביט על יהודי אחר בעין טובה.

אם נכרי יכול - כל אחד יכול

לחתימת הדברים נוסף ונאמר כי כדי שאדם יתרגל ללמד זכות על זולתו, עליו להתחיל לכל לראש להרגיל עצמו לא ללמד עליו חובה ח"ו. כך דייקו המפרשים בלשון הגמרא הנ"ל, שהלל לא השיב לגר בלשון הפסוק "וְאֶהְבֶּתָּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ", וכמו כן לא אמר לו בלשון תרגום (שהיה לשונם בירושלים באותה שעה) "ותרחמיה לחברך כוונתך", אלא שינה מלשון חיוב - דהיינו מה שעל האדם לקום ולעשות - ללשון שלילה, שעליו למנוע עצמו מלעשות מה ששנוא עליו. ויש מיישבים בזה, שכיוון שדיבורו עם הגוי היה קודם שנתגייר, לא היה יכול לדרוש ממנו מדרגה עליונה באהבת רעים - לקום ולעשות לזולת מה שאדם רוצה שיעשו לו עצמו, אבל דרישה פחותה מזו - שלא לעשות לזולת מה שהוא אינו רוצה שיעשו לו - זאת אפשר לדרוש גם מגוי.

נמצאנו למדים, אפוא, כי אף שכדי להגיע למדרגת לימוד זכות על כל אחד ועל כל מקרה נדרשת עבודה ויגיעה, הנה לכל לראש אין אנו בני חורין להיפטר מהעבודה הנדרשת - וגם אפשרית - לכל הפחות לא לדרון ח"ו לכף חובה, ובימים הללו, בהם מוטל עלינו לתקן מידותינו, זוכים אנו גם בתוספת כוחות מיוחדים משמים להצליח בעבודה זו. וכאשר נעסוק בה באמת, יימנעו מאיתנו עוגמת נפש, לשון הרע, מחלוקת וכל מרעין בישין בין אדם לחברו ובין איש לאנשי ביתו, ואדרבה תרבה בינינו אהבת חינום אשר תביא במהרה לבניין בית המקדש במהרה בימינו.

עיר הבירה ובעלי הבירה

כיצד הפכה עיירה קטנה, שספק אם שמה מופיע על מפת המדינה, למקום מושבם של צדיקי עולם • גלגול
התפתחותה של חצר חב"ד ותורתה במקום אותו איוו אבותיה למשכן במשך מאה שנה – מאז הסתלקות
כ"ק אדמו"ר הזקן עד שרעשה הארץ במלחמת העולם • סיפור תולדותיה של העיירה ליובאוויטש
ששימשה ארבעה דורות כבית חייהם של חסידי חב"ד

הרב שלום ברקוביץ והרב מנחם יעקובוביץ

טולטשין, מינסק, באריסוב, זשלאבין, שקלאוו,
ראגאטשוב, ועוד ועוד, ונוסף עליהם קבוצות
הולכי רגל...

כשיצאנו מזאלישקין יצאו איתנו כארבעים
עגלות ומחנות מחנות הולכי רגל, רובם
תרמיליהם על כתפם ומקלם בידם, ובהם מטיבי
נגן בקולות נעימים ולעומתם היושבים בקרונות
עונים בשמחה רבה.

במיקום שהזמן בו כאילו קפא, בין יערות-עד
על גבול רוסיה-בלארוס, שוכנת העיירה הקטנה
ליובאוויטש. שמה המזוהה עם חסידות

ויום טוב.

שורות אלו, ממבט עיניו של ילד צעיר, נכתבו
בידי החסיד רבי אברהם בער ירמיה'ס, שבעודו
עול ימים צירפו אביו לנסיעה לליובאוויטש
- עיר הבירה של חסידי חב"ד - לרגל חג
השבועות.

ביומנו המרתק שפורסם בכתב העת החב"די
'התמים' שנדפס בוורשה שלפני השואה,
המשיך ר' אברהם בער לגולל את קורות הדרך:
במסענו פגשנו בעוד עגלות נוסעים
לליובאוויטש, מבאברויסק, שצעדרין, סמיליאן,

ה בוקר ביום הראשון
עוררתי אמי למהר להתלבש,
כי הננו הולכים במסע הקודש
לליובאוויטש. בחדוה מיוחדת
חבשה אמי את הבגד החדש אשר
תפרה לי, וציוותה עלי ללובשו רק בשבת קודש
ובעת שאזכה לכנס לכ"ק אדמו"ר.

חמשה ימים, מראשון לפרשת נשא עד
החמישי בשבוע, נסענו מהאמיל לליובאוויטש.
עברנו כמה עיירות קטנות וגדולות, כפרים
וישובים, ובכל מקום שהננו עוברים - שמחה

ה

והדריכה על אדמתה, גם מבלי לקחת בחשבון את לימוד התורה ועבודת התפילה, היא כבר עניין כשלעצמו - אלא שתורת חב"ד דורשת שעל כל דבר להתבטא למעשה בפועל...".

ההצעה של הנסיך

ובכן, כיצד זה זכתה עיירה נידחת זו להיות אבן הראשה של אלפי אלפי יהודים המשתוקקים לדבר ה' ? מה הוביל לכך שהאור הגדול של חסידות חב"ד ישרה בכלי פשוט זה ?

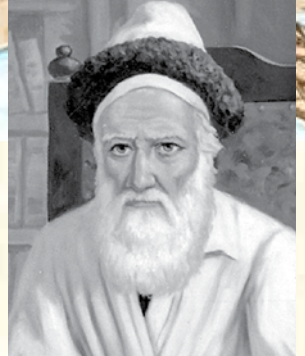
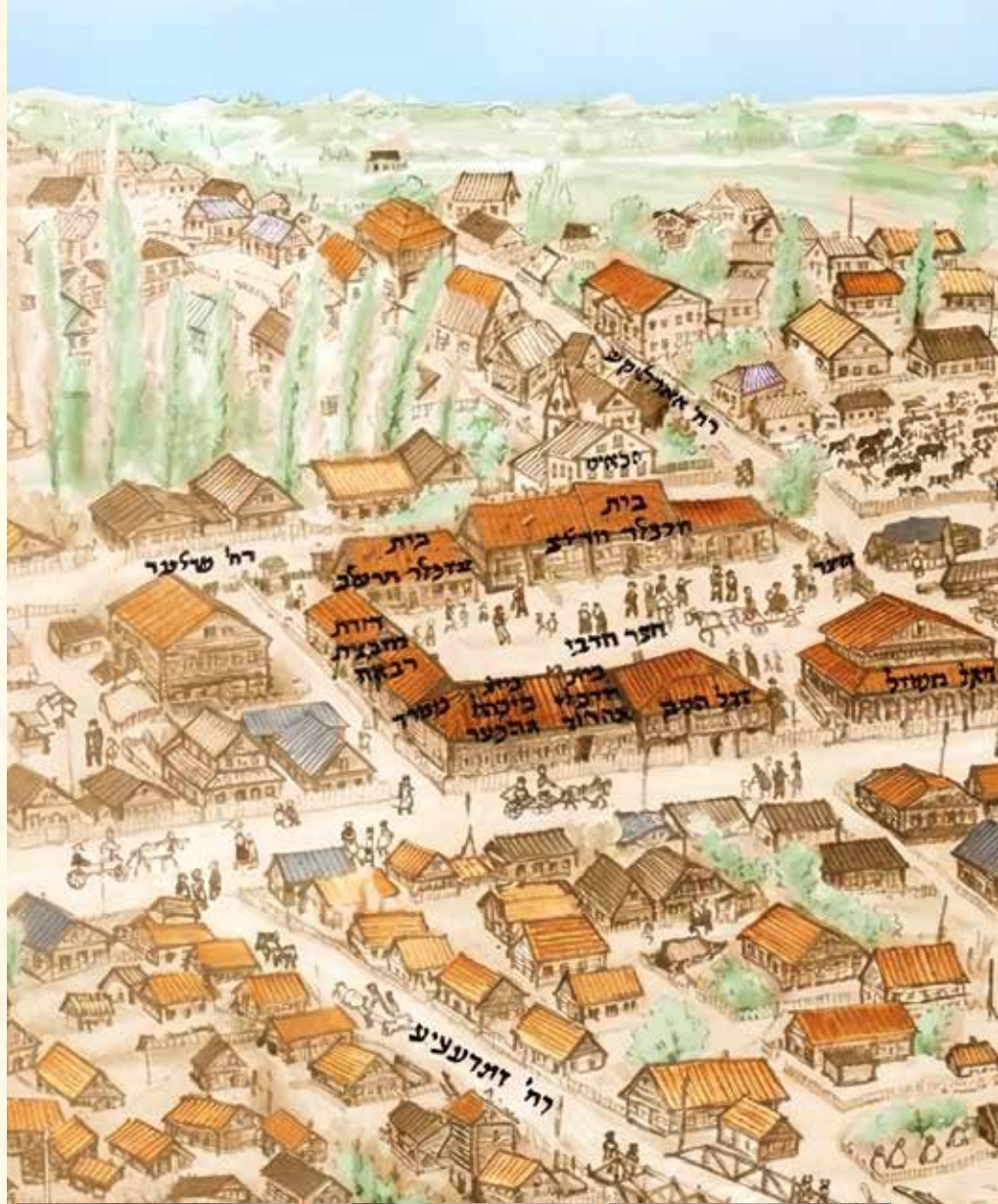
לשם כך עלינו להתמקד בשלהי תקופת נשיאותו הרמה של כ"ק אדמו"ר הזקן. כידוע, בעקבות מלחמת צרפת-רוסיה בשנת תקע"ב-תקע"ג, נאלצו רבנו ומשפחתו לעקור ממקומם בעיירה ליאדי - מחוז ויטבסק, בגבול רוסיה-בלארוס של ימינו - לתוככי רוסיה רבתה, ובעיצומו של מסע הבריחה - בכ"ד טבת תקע"ג, בהיותו בכפר קטן ושמו פיענע - נסתלק רבנו לישיבה של מעלה, כשלאחר מכן הובל למנוחות בעיר האדיטש.

עם עלייתו של בנו הגדול - רבי דובער, הלא הוא אדמו"ר האמצעי - למלא את מקום אביו, הייתה בקשתם של החסידים שיישב על כסאו בעיירה ליאדי כמימים מימה. אך המלחמה שזה עתה נסתיימה פגעה קשות בעיירה זו, וגם חצר הרבי שננטשה בחפזה כבר לא עמדה על תילה. היה ברור כי יש לחפש מקום ראוי של קבע, ממנו תצא אורה לכל מבקש ה'.

בתקופה המדוברת, יהודי רוסיה היו מרוכזים באזור משותף. כידוע, על פי גזירת הצאר הרוסי נאסר על יהודים לגור בערים ברחבי רוסיה הגדולה, ועבורם הוגדר שטח מערב האימפריה כ'תחום המושב'. שם, במאות רבות של עיירות התגוררו מיליוני יהודים. אזור השפעתו של אדמו"ר הזקן - על פי החלוקה שערכו תלמידי המגיד ממזריטש לאחר הסתלקותו - היה אזור רייסין וליטא, שכיום רובו נמצא בבלארוס ובסמוך לה. בעיירות הללו התגוררו רוב חסיד חב"ד, וכעת עם העברת ההנהגה לבנו היה צורך למצוא מקום שיהווה המרכז החדש של עדת החסידים.

ההצעה הגיעה מכיוון מפתיע. הנסיך ליובמירסקי, שהיה השר הממונה גם על העיירה ליובאוויטש, הציע לרבנו לקבוע את חצרו בה. הנימוק היה הגיוני: בעיירה מתקיים יריד מרכזי מדי שנה, אליו מתקבצים סוחרים מכל עיירות האזור. נסיעתם של החסידים אל הרבי, אם כך, תהיה נוחה יותר כאשר משכנו יהיה בעיירה מרכזית לפי ערך, כזו שדרכי הגישה אליה טובות מפאת היריד הקבוע שבה. הנסיך עצמו, שכלל הנראה חיפשו דרך לשפר את מעמדה של העיירה ולהפכה למשמעותית יותר בסביבה, גם הבטיח עבור הרבי עזרה בהקמת החצר, הכוללת בניית בית מדרש גדול ממדים וכן מבני מגורים עבור משפחתו.

עובדה מפתיעה ורבת-עניין מגלים אנו בסוד הקשר בין חסידות חב"ד והעיירה הקטנה ליובאוויטש, עוד משנים קדמוניות: אדמו"ר הזקן עצמו, מייסד שיטת חב"ד ומתווה דרכה, שהה בעיירה משך כשנתיים, כאשר בעודו כבן י"א-י"ב התחנך ולמד אצל רבה המגיד הרה"ק

תואר פני אדמו"רי חב"ד שהתגוררו בליובאוויטש. אדמו"ר הצמח צדק, אדמו"ר הרש"ב ואדמו"ר הרי"צ ז"ע (לא זכינו לדמות דיוקנם של אדמו"ר האמצעי ואדמו"ר מהר"ש שהתגוררו אף הם בליובאוויטש וספרי תורתם הם זכרונם)

כמו כן, בישיבת 'תומכי תמימים' המעטירה שפעלה במקום כעשרים שנות זוהר, ושלווחותיה פוורות כיום הזה בכל קצוות תבל, התחנכו מאות רבות של תלמידים שהפכו לימים לגדולי החסידים, רבני הקהילות וכלי הקודש של הדור הבא - שבמידה רבה אף השפיעו ועיצבו את דמויותיהם של חסיד חב"ד בדורות הבאים.

לא תהיה זו הפרזה לקבוע כי אם רק תזכיר לחסיד חב"ד את התיבה "ליובאוויטש" - כבר אמרת לו די כדי שפניו יעטו ארשת האומרת "מה נורא המקום הזה". עד כדי כך הגיעו הדברים, כפי שסיפר אדמו"ר הרי"צ, שבקרב חסידים היה שגור הפתגם: "עצם השהות בליובאוויטש

שזרועותיה חובקות עולם יכול להטעות את השומעים, כביכול מדובר בכרך גדול וסואן. אלא שהמציאות הפוכה בתכלית: זהו כפר נידח המרוחק משאון העיר קילומטרים רבים, ועד לפני שנים בודדות אפילו דרכי הגישה אליו לא היו סלולות כדבעי, שלא לדבר על רחובות העיירה עצמם הבוציים תדיר.

ביריעה שלפנינו נעמוד על השאלה: כיצד הפך כפר רוסי טיפוסי למקום שכונן את חצר חב"ד במשך למעלה ממאה שנה, כאשר אליו עלו חסידים במשך שבועות ארוכים של הליכה רגלית בכיסופי קודש להסתופף בצל אדמו"רי חב"ד.

כשרחובות שלמים על בתיהם היו הופכים לעפר ואפר... גם על העיירה ליובאוויטש לא פסחה המגפה הזו, כאשר השריפות התכופות שפקדו אותה גרמו לשינויים משמעותיים במבנה החצר במהלך השנים.

שנים ספורות לאחר עלייתו של אדמו"ר הצמח צדק על כס ההנהגה, שוב אירעה שריפה שכוז. הפעם החליט רבנו לקנות שטח חדש הצמוד לכיכר השוק שבמרכז העיירה, בה יבנה את בית מדרשו. השטח שנקנה אז – וברבות השנים, בעקבות שריפות נוספות, יתרחב עוד ועוד – היה למרכז חיי החסידים למשך כמעט שמונים השנים הבאות. אמנם הבתים שבשטחו יתכלו בשריפות ויבנו וחוזר חלילה, אך אדמת קודש זו שבמרכז העיירה הפכה לביתם של אדמו"רי בית חב"ד וקהל עדתם למשך שלושת הדורות הבאים.

הצמח צדק בדרור ביסס את חסידות חב"ד והרחיבה עוד ועוד. אל העיירה נהרו מכל קצווי המדינה ומחוצה לה רבנים ופשוטי עם לשמוע דברי אלוקים חיים. החצר הפכה למרכז תוסס, וגם סוחרים יהודים שאינם נמנים על עדת החסידים והגיעו לעיירה רק בשל היריד הגדול שהתקיים בה – נשאבו לתוך אוירתה המיוחדת. השפעתו הכבירה של הצמח צדק, כמו גם גדולתו התורנית ששמה פקע בהיותו מגדולי המשיבים בדרור, חצתה מגורים, והמחלוקת הישנה של חסידים-מתנגדים נעלמה בתקופה זו כמעט לחלוטין.

בניו של הרבי, שכל אחד מהם העניק חמה בקומתו, היו חלק בלתי נפרד מהחצר החדשה. אור קדושתם ותורתם משך אליהם תלמידים רבים, אותם חניכו והדריכו בדרכי עבודת ה'. אביהם היה גם שולח אותם לערוך מסעות בין עיירות הסביבה ואף הרחק יותר, על מנת לחזק את הקשר עם החסידים המרוחקים במקום גשמי, להטעימם ממתיקות אור תורת החסידות ולהשפיע עליהם מדרכה.

בביתו של כל אחד מהבנים, הפזורים ברחבי העיירה, התקיים 'מניין' לתפילות והתוועדויות בימים בהם לא התקיימו כאלו בחצר רבנו הצמח צדק. יוצא דופן היה בנו הצעיר של הרבי, ולימים ממלא מקומו בליובאוויטש – כ"ק אדמו"ר מהר"ש, שהתגורר יחד עם משפחתו בתוך החצר לצד אביו.

כה ממשיך ר' אברהם בער לספר בזיכרונות ילדותו מנסיעתו לליובאוויטש לקראת חג השבועות תקצ"ב, עת כיהן ברמה אדמו"ר הצמח צדק:

בערב שבת קודש, כשעה קודם שקיעת

נפש טבעית ובהמית, ובכל זאת יש בו מידות טובות ומתנהג עם כל אדם ברחמנות, כל שכן אני שמלבד שגופי נוצר בטהרה כפי ציווי ה' יתברך הוא גם נתן בי נפש אלוקית – בוודאי הייתי צריך להיות בעל מידות טובות, ולכל הפחות בעל רחמים על עצמי ועל נשמתו... בהתוועדות השתתף גם כ"ק אדמו"ר הצמח צדק' – אחיינו וחתנו של רבנו האמצעי, בהיותו בן-בתו של אדמו"ר הזקן – שהיה אז אברך צעיר והקפיד להתרועע עם החסידים כשווה בין שווים. כששמע את דברי ר' נחמן זאב, הזכיר הצמח צדק את דברי הגמרא 'ר' מאיר הוה דייק בשמא', ואמר: 'תיבת 'ליובא' ברוסית פירושה 'אהבה'. מייסד הישוב 'ליובאוויטש' היה יהודי ושמו רבי מאיר שהיה בעל צדקה וחסד, ובהנהגותיו הטובות השפיע על דיירי המקום רוח אהבה. "שמא מילתא היא", והרי נפש חיה הוא שמו" – השם של הדבר הוא הכלי וה'צינור' להמשכת החיות האלוקית בו. 'ליובאוויטש' אפוא היא הצינור לאהבה חסידית ולידידות. על האדם לרחם על עצמו ועל הזולת, ואיש את רעהו יעזור לשפר את המידות הטובות ואת דרכי עבודת ה' על פי תורת החסידות'.

יש לציין, כי למרות שכינונה של חצר חב"ד בליובאוויטש נקשר במיוחד לאדמו"ר האמצעי, כאמור, הרי שמנוחתו כבוד הרחק משם, בניעוץ. הסיבה לכך נעוצה בעובדה שבעת חזרתו מהציון הקדוש של אביו בהאדיטש, בו שהה בחודש החגים תקפ"ח – האחרון לחייו בעלמא דין – חלה ונסתלק בניעוץ ושם נחצב קברו.

שריפה בעיירה באותם ימים הייתה דבר שבשגרה. כיוון שכל חומרי הבניה היו עץ ושאר חומרים קלים לבעירה, מידי זמן מה הייתה מתרחשת שריפה המכלה את כל הנקרה בדרכה,

רבי יששכר בער מליובאוויטש, תלמידו של מורנו הבעש"ט וחברו של המגיד ממזריטש. לימים נעשה המגיד מליובאוויטש חסידו של תלמידו הצעיר, ושניהם (יחד עם הרה"ק מפולוצק) מונו על ידי הרה"ק רבי מענדלי מהורודוק – עם נסיעתו לארצנו הקדושה – לרועי העדה החסידית ברוסיה.

יתר על כן: ברשימותיו חושף הרבי הריי"צ שורשים עמוקים אף יותר, כאשר מייסדיה ותושביה הראשונים של העיירה היו יהודים הקשורים לחבורת ה'נסתרים' שקדמה לתקופת התגלותה של תורת החסידות על ידי הבעש"ט. הוא אף הצביע במדויק על אזור מסוים בעיירה בו שכן בית העלמין העתיק של ליובאוויטש, ובמסורת תושבי העיירה נמסר מדור לדור שבו נטמנו רבים מאותם צדיקים נסתרים.

כשאדמו"ר האמצעי הגיע לליובאוויטש לראשונה, התבטא ואמר כי לימודו של אדמו"ר הזקן – למעלה מחמישים שנה קודם לכן – הפך את העיירה למקום מוכשר עבור כינונה של חצר חב"ד לאורך ימים ושנים. לא פלא כי גם הוא בחר להעמיד על שטח זה את חצרו שלו, שהרי קדושה לא זזה ממקומה.

כך, בלוויית משפחתו והמוני חסידים, התיישב אדמו"ר האמצעי בליובאוויטש כמקום קבע בשלהי תקע"ג. היה זה בדיוק ביום הסגולה ח"י אלול, יום הולדת אביו הגדול ויום הולדתו של הבעש"ט, ותקופה חדשה החלה בחייהם של חסידיו חב"ד. בית המדרש החדש בקושי הכיל את אלפי האורחים שבאו כפעם כפעם להסתופף בצל הקודש, עד שבשלב מסוים הוצרך רבנו לתקן תקנות מיוחדות המגבילות את נסיעות החסידים.

דרשה נאה עוברת במסורת חב"ד בדבר שמה של העיירה. היה זה באחת מהתוועדויות שמחת בית השואבה הראשונות שהתקיימו בליובאוויטש, בשנת תקע"ה, בה השתתף חסיד ושמו ר' נחמן זאב, המלמד מבאצייקוב. הוא היה יהודי לבבי, שהיה גועה בככי בעת התפילה. במהלך ההתוועדות דיבר ר' נחמן זאב על אדוני העיר, הגראף המקומי, שמרבה לעשות חסדים עם עניים בכלל ועם היהודים בפרט, והמשיך וקונן על מצבו הרוחני בככי מר: "ומה נברא זה שאין לו נפש האלוקית, רק

ציון המצוינות. בסיום סיור הלכתי בבית החיים בליובאוויטש עם רבני חב"ד. מימין לשמאל: הגה"ח רבי מרדכי שומאל אשכנזי ע"ה, ויבדלחט"א הגה"ח הרב אליהו יוחנן גוראריה, הגה"ח הרב יצחק יהודה יוסלובסקי, הגה"ח הרב שניאור זלמן כהן חבר ביה"ד במוסקבה, השליח בליובאוויטש הרב גבריאל גורדון, והשליח הרב לוי יצחק מונדשיין רבה של סמולנסק הסמוכה

בית החיים

בית העלמין הליובאוויטשאי אפוף הוד קדומים. בו נטמנו גדולי עולם משושלת אדמו"רי חב"ד, כמו גם גדולים וצדיקים אחרים. למשל, כאן נמצא ציונו של הרה"ק רבי יששכר בער המגיד מליובאוויטש (על אודותיו ראה בפנים), שמצבתו הינה אחת המצבות העתיקות ביותר.

במרכז בית החיים עומד האוהל הקדוש וצמוד אליו בית כנסת קטן. נוסף על רכותינו אדמו"ר הצמח צדק ואדמו"ר מהר"ש, טמונים באוהל הזה כמה מבני משפחת בית רבי: הרה"ק רבי ברוך שלום, בנו בכורו של הצמח צדק שכאמור נשאר להתגורר בליובאוויטש לאחר הסתלקות אביו; רבי אברהם סענדער, בנו של אדמו"ר מהר"ש שחייו הפלאיים ופטירתו בגיל שמונה שנים היוו סיבה לחיבה מיוחדת שרחש לו סבו הצמח צדק, וגם הוא נטמן כאן בתוך האוהל לצד אביו וסבו; כמו כן נמצא בתוך האוהל ציונו של הרה"ק רבי שניאור שניאורסון, נכדו של אדמו"ר האמצעי שהיה גם חתן דודו הצמח צדק. בקצה בית הקברות עומד אוהל הרבניות, בו נטמנו נשותיהם הצדקניות של אבותיה הראשונים של חסידות חב"ד - החל מהרבנית אשת אדמו"ר הזקן, שלאחר הסתלקות בעלה הגדול נלוותה לבנה אדמו"ר האמצעי שדאג לכל מחסורה; הרבנית אשת אדמו"ר האמצעי שגם היא טמונה במקום אף שמקום מנוחת בעלה בעיר נייעזין (כמסופר בפנים); הרבנית אשת אדמו"ר הצמח צדק, וכלתה הרבנית אשת אדמו"ר מהר"ש (בזיו"ר - נפטרה שלושה חודשים לאחר חתונתם). כמו כן, מעבר לכותל ציון רבותינו שוכן קברה של הרבנית אשת אדמו"ר מהר"ש (בזיו"ר) שהאריכה ימים רבים אחרי הסתלקותו - נלב"ע י' שבט תרע"ד.

בחייהם ובמותם לא נפרדו. הציון הקדוש של אדמו"ר הצמח צדק ובנו אדמו"ר מהר"ש. המצבות המקוריות נראות מלפנים, ועל הקיר קבועות המצבות המשוחזרות

עטרת בעלה. אוהל הרבניות בבית החיים, בו נטמנו נשותיהם הצדקניות של ארבעת אדמו"רי חב"ד הראשונים: הרבנית אשת אדמו"ר הזקן, הרבנית אשת אדמו"ר האמצעי, הרבנית אשת אדמו"ר הצמח צדק והרבנית אשת אדמו"ר מהר"ש

גילוי רב ערך. המצבה העתיקה ביותר שנתגלתה במקום: מצבת המגיד הרה"ק רבי יששכר בער, תלמיד הבעש"ט וחברו של המגיד ממזריטש, עימו למד אדמו"ר הזקן בילדותו בליובאוויטש

לקחני אבא על זרועותיו ויצא במחול עם החסידים הששים ושמהים בריקודים ובשירים, כי כן משפט הימים ההם אשר כל הזוכה להיות אצל כ"ק אדמו"ר ביחידות - הנה בצאתו מהקודש יוצא במחול...

כל הנחלים הולכים אל הים

הסתלקותו של אדמו"ר הצמח צדק בשנת תרכ"ו, הותירה חלל כבד בליבם של חסידיו חב"ד וגם צורתה של העיירה ליובאוויטש ומבואותיה השתנו. במהלך התקופה הבאה נסעו בניו הרבנים לעיירות סמוכות, בהן פתחו חצרות משלהם כהמשך ישיר לאבותיהם הקדושים - מלבד הבן הבכור הרה"ק רבי ברוך שלום ואחיו הצעיר אדמו"ר מהר"ש שנשארו בליובאוויטש, כאשר צעיר הבנים ממלא בפועל את מקום אביו בעיירה ואילו הגדול סירב לקבל על עצמו נור אדמו"רות. כך נסע הרה"ק רבי יהודה לייב אל העיירה קאפוסט, הרה"ק רבי חיים שניאור זלמן אל העיירה ליאדי, הרה"ק רבי ישראל נח אל נייעז'ין, והרה"ק רבי יוסף יצחק כבר כיהן כאדמו"ר עוד בחיי אביו בעיירה אוורוטש, בהוראת חותנו הרה"ק רבי יעקב ישראל מטשערקאס.

מעתה, למשך תקופה רבת-שנים, חסיד חב"ד לא היה מזוהה באופן בלעדי עם העיירה ליובאוויטש. רבים מהחסידים נוסעים היו אל רבותיהם - מי לקאפוסט ומי לליאדי או לנייעז'ין, שם תמשיך להתנהל החצר החב"דית בדמותה וצלמה למשך שנים-שלושה דורות - עד שעקב תהפוכות הזמן התמזגו כל הנהרות חזרה אל המעיין ממנו נפוצו, במהלך שנות נשיאותו של אדמו"ר הריי"צ.

יחד עם האמור, במשך כל אותה עת לא דעך ולא עומעם אורו של המרכז החב"די בליובאוויטש. אדמו"ר מהר"ש, אף שהיה צעיר הבנים ובמשך חיי אביו הסתיר בענותנותו הגדולה את גדולתו ולא נטל חלק פעיל בהנהגת החצר - התגלה כמנהיג דגול שסחף אחריו את רוב השדרה של זקני וגדולי חסידיו אביו. אלו המשיכו להגיע לליובאוויטש ולהתבשם באור תורת ממשך דרכו של רבם הגדול (יריעה מיוחדת על אודות רבנו מהר"ש - ראה בהמשך הגיליון).

מבלי דעת מה לעשות.

אבא עמד דומם, ראשו כפוף למטה, ומעיניו נשרו נטפי דמעה על הרצפה. ברגעים הראשונים עוד התאפק מבלי הרים קולו, אבל כעבור זמן מה התפרץ בקול בוכים וילולי ליל, וכשראיתי שאבא בוכה, נתכווץ לכבי ואבכה חרישית...

זמן ארוך דיבר כ"ק אדמו"ר עם אבא, אחרי כן שאל אבא את כ"ק אדמו"ר איזה שאלות וכ"ק אדמו"ר ענהו, וככלותו לדבר אמר אבא: בני זה - הראה עלי - הנני בעזרת ה' יתברך, מכניסו לחדר, והנני מבקש את רבנו לכרוך, ויקרבני לכ"ק אדמו"ר.

כרגע התבונן כ"ק אדמו"ר ויעצום עיני קדשו, וכעבור רגעים אחדים פתח עיני קדשו ויביט עלי ויאמר: תהי שקדן ואל תהי הולך בטל, ויעזרך ה' יתברך להיות למדן וחסיד. אמן, ענה אבא בקול רם ואני אחריו.

כצאתנו את פני הקודש ובאנו למנין הקטן,

החמה, הנה כבר היה בית הכנסת הגדול מלא אנשים מפה לפה, ועל הבימה אשר באמצע בית הכנסת עמדו בני רבינו ואחדים מזקני החסידים. נשמע הכרוז כי אדמו"ר בא, הושלך הס, וכל העיניים מביטות אל המקום משם בוא יבוא כ"ק אדמו"ר, וכרגע הנה ממקום עמידתי על אחד התנורים ראיתי והנה איש לבוש בגדי לבן וכובע שער בראשו, הולך וקרב אל הבימה וישב לו על הכיסא המוכנת לו, וקול אדיר נשמע: וידבר כו' נשא את ראש בני גרשון גם הם...

במילים מרטיטות לב הוא מתאר את כניסתו לקודש הקודשים ליחידות.

בקרוב אבא למקום שבת כ"ק אדמו"ר, הגביה כ"ק אדמו"ר את עיניו מהספר ויבט בפני אבא ובפניו. אבא רעד בכל גופו, גם אני נבהלתי והתחלתי לבכות בלחישת, וכ"ק אדמו"ר הושיט ידו קדשו לקחת הפתקא אשר ביד אבא, כי מרוב חדרתו נשאר אבא לעמוד במקומו

נחלת קודש. הבית שרכש כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש ז"ע מכספו, סמוך לבית החיים בליובאוויטש, המשמש את הבאים על ציון רבותינו

ליובאוויטש כיום

כדור האחרון, כאשר עם נפילת מסך הברזל הרוסי התאפשרה ההגעה מחדש לליובאוויטש, החלה בעיירה תחייה מחודשת. האוהל שכבר לא עמד על תילו מאז מלחמת העולם השנייה - אז הופצץ מהאוויר על ידי הנאצים ימ"ש - נבנה מחדש בשליחות מיוחדת שהאציל אדמו"ר מליובאוויטש ז"ע על כמה מחסידיו. רבנו עצמו רכש - על ידי שלוחיו - בית בעיירה בסמוך לבית החיים, ובשטר מכירת החמץ בשנותיו האחרונות בעלמא דין אף הזכיר אותו כרכושו הפרטי.

נדיב עם פיזרו מממונם על מנת לגאול את שטח המקום בו עמדה החצר ההיסטורית של רבותינו, ועל פי הוראותיו של רבנו שנמסרו לשליח הרה"ח ר' נתן גוראריה שליט"א - החלה מלאכת שחזור מבני החצר כפי שנשתמרו בזיכרונותיהם של בוגרי ישיבת תומכי תמימים שלמדו במקום.

כיום הזה ניתן להגיע ולהתרשם מגודל החצר רחבת הידיים, להתפעם מביתם המשוחזר של אדמו"ר הרש"ב ורבנו אדמו"ר הריי"צ (כולל מרתף הבית שנמצא בשלימותו), להתרגש בכניסה לזאל הגדול המרווח המשוחזר בקפדנות, וכמובן - לשטוח שיח בתפילה בבית הכנסת הצמוד לציון הקדוש של רבותינו נשיאנו ולהעתיר בבקשה על קבריהם.

עד לפני שנים ספורות, כאמור, המבקר בעיירה היה מרגיש כאילו נזרק במכונת זמן לאחור. הדרך אליה נסללה לפני עשרות שנים ולא תוחזקה כהוגן, רחובות העיירה עדיין היו עפר שבמשך רוב השנה הפך לברץ טובעני, ובתי העיירה עדיין עשויים עץ וכמעט מטים ליפול. מדי פעם אפשר לראות כלי תחבורה פופולרי בעיירה - סוס ועגלה...

בשנים האחרונות, עם התגברות זרם המבקרים, השכילו השלטונות המקומיים להבין את ערך המקום הקדוש וניתבו לשם כך תקציבים לסלילת כבישים, התקנת תאורה, קווי חשמל ועוד, כאשר על מלאכת ההתחדשות בעיירה ובמקומות הקדושים שבה מנצח השליח הרב גבריאל גורדון, המשקיץ ימים ולילות בעסק קדוש זה. תיתי לו על הסיוע בעריכת כתבה זו, וזכות רבותינו הקדושים תעמוד לו בכל המצטרך.

בית שמגדלין בו תורה. השחזור שנעשה בשנים האחרונות למבנה 'הזאל הגדול' - היכל בית המדרש בחצר רבותינו שנבנה בשעתו על פי הוראותיו של אדמו"ר מהר"ש ועמד על תילו יותר מיובל שנים, ושימש גם כמסעדה של ישיבת 'תומכי תמימים' המעטירה

בלינער. הוא היה חסיד שנון, עובד ה' בכל נימי נפשו. גם בערוב ימיו, כאשר כבר לא היה יכול להטעים את התלמידים בלימוד דברי החסידות, אדמו"ר הרש"ב ביקש שימשיך להגיע לישיבה ואף יקבל את משכורתו - ולו על עצם שהייתו בה, כיוון שדי בדמותו הקורנת כדי להשפיע על התלמידים לטובה...

הנה מעשה אופייני לר' מיכאל: פעם הגיע לליובאוויטש יהודי שרצה להתברך מפיו של רבנו הרש"ב. הוא ניגש לר' מיכאל כדי שידריכו כיצד כותבים את ה'צעטל' עם השאלות והבקשות, ור' מיכאל הבחין שכל הפרטים עליהם רצה אותו הלה לכתוב היו רק בנוגע לצרכיו הגשמיים. שאל אותו ר' מיכאל: מדוע אינך שואל בענייני רוחניות? הלה ענה בכנות שאין לו מה לשאול בזה. השיבו ר' מיכאל: אדרבה, כתוב זאת כאחת הבעיות עליהן מבקש אתה ישועה - שאין לך על מה לשאול ברוחניות...

בהזדמנות אחרת היה זה בחור חדש שהגיע לישיבה, והתאכסן בביתו של ר' מיכאל. בערב שבת ראה ר' מיכאל שהבחור מחפש משהו ושאל אותו למבוקשו. הבחור ענה כי הוא מחפש אחר מברשת כדי לצחצח את נעליו. נענה ר' מיכאל ואמר: בחור, לכאן מגיעים כדי לצחצח את הראש - לא את הנעליים...

תיאורים רבים נשמתרו בידנו מתקופה זו, הן מכתביהם של תלמידי הישיבה עצמם והן מזוויות האורחים והמבקרים הרבים שהתרשמו עמוקות מהחצר ואווירתה. רק לשם המחשה,

יש להעיר כי גם לימוד תורת חסידות חב"ד לעומקה על ידי נערים צעירים לא היה חזון נפרץ. ומשכך, הבשורה על הקמת הישיבה החדשה שעתידה לפתוח את שעריה בפני כל החפץ בלימוד מסודר של תורה תמימה - על פניה הנגלים והפנימיים - חוללה סערה של קדושה בחצרות החסידים בכל מושבותיהם.

כמה מחסידי חב"ד האמידים עמדו לצידו של רבנו הרש"ב בהגשמת תוכניותיו הכבירות. כך למשל, לשם שיכון הישיבה החדשה בחצר, הם התגייסו לסייע בשיפוץ הבניינים הקיימים ובניית מבנים חדשים לרווחת התלמידים הרבים שהתדפקו על דלתות הישיבה שהכילה בין כתייה בשנות הפריחה שלה מאות תלמידים בו זמנית.

תלמידי הישיבה, שהיו בבת עינו של רבנו, היוו דוגמה חיה לעידן החדש בחצר החסידות - בני תשחורת ההוגים בוקר וערב בסדרי לימוד המוקדשים לתורת חב"ד העיונית, לצד שקידה מופלגת בש"ס ופוסקים. הרושם הרב שהדבר פעל על כל מי שהגיע למבואות ליובאוויטש - היה משמעותי ביותר. החצר שקקה חיים חסידיים בנוסח חב"ד: 'עובדים' המתפללים שעות ארוכות, 'משכילים' המתייגעים בלימוד כתבי החסידות, 'משפיעים' שצורתם כשלעצמה היה בה די כדי לגרום להזזה נפשית אצל רואיהם, ולצד כל אלה - המוני תלמידים ששקדו בהתמדה על תורתם באהבה וביראה, ושמעה הטוב של הישיבה יצא בכל הגליל.

אחד המשפיעים בישיבה היה ר' מיכאל

זמן לא רב לאחר תחילת נשיאותו, בשנת תרכ"ח, כאשר שוב כילתה שריפה איומה את בנייני החצר, בנה רבנו על מקום עמדו של בית אביו בית מדרש גדול ורחב ידיים, שישמש כהוגן את החסידים גם בעתות עומס כמו חודש החגים ויומי דפגרא. המבנה, המכונה 'הזאל [האולם] הגדול', יאכלס לימים את בית המדרש של הישיבה הגדולה שיקים בנו, כ"ק אדמו"ר הרש"ב. בסך הכל, במשך יותר מ-50 שנה יעמוד המבנה על תילו ויהווה המרכז התוסס של חסידי חב"ד.

האולם נבנה על פי הוראותיו המדויקות של הרבי לבנאים, שירדו עד לפרטים הקטנים ביותר - כמו מספר העמודים שיחזיקו את התקרה. בדורנו, בשנים האחרונות, כאשר שוחזר מבנה האולם הגדול במקום בו עמד (ראה מסגרת), נעשה מאמץ להתחקות אחרי תיאוריהם ויומניהם של התלמידים והחסידים ששהו כאן, ובכך להשתדל לשחזר ככל האפשר את הצורה המקורית של בניין חשוב זה.

צובאים על דלתות הישיבה

לאחר הסתלקותו של רבנו מהר"ש בשנת תרמ"ג, סירב בנו אדמו"ר הרש"ב לקבל על עצמו את ההנהגה באופן רשמי. אמנם מאמרי חסידות נאמרו על ידו כסדר, אך שאר הנהגות של אדמו"רות - כמו סדרי 'יחידות' קבועים ועוד - לא הסכים בשום אופן ליטול על עצמו. רק לאחר עשר שנים מהסתלקות אביו קיבל על עצמו את ההנהגה באופן מלא וכיד רמה.

קבלת ההנהגה המחודשת על ידי אדמו"ר הרש"ב בשנת תרנ"ג, מקץ עשר שנות דמדומים, כונתה בכתבי בנו אדמו"ר הריי"צ 'תחיית ליובאוויטש', ולוותה בתנופה אדירה של התפתחות גדולה בחסידות חב"ד ששיאה היה בהקמת ישיבת 'תומכי תמימים' בשנת תרנ"ז, במהלך שבעת ימי המשתה לנישואי אדמו"ר הריי"צ שתכף הפך למנהל הישיבה בפועל.

באמרנו זאת יש לציין כי גם קודם לאותה שעה היה בית המדרש של רבותינו בליובאוויטש נחלתם של אברכים שאיוו לשבת בו על התורה ועל העבודה, ואלה כונו 'יושבים' ('זיצערס'). אולם נערים צעירים לא שהו בליובאוויטש תקופות ממושכות, כאשר במשך השנה שקדו אלו על לימודיהם בישיבות השונות שבגלילות רוסיה ושכנותיה. בה בעת,

ברשימה מיוחדת שהעלה על הכתב בנו, אדמו"ר הרי"צ, מתוארים בפירוט רב שלבי המסע. החל מהחלטה על הנסיעה באספה מיוחדת בחדר היחידות בה נכחו בני משפחת רבנו לצד כמה מחשובי החסידים, כולל טלטולי הדרך שעברו עליהם - עד לתיאור התוועדות פורים קטן תרע"ו בגולת רוסטוב, העיר על נהר הדון שהפכה למשכנה של החצר בשנים הבאות.

קודם המסע הלך רבנו הרש"ב לצינוני הקודש בליובאוויטש, מקום מנוחתם של אביו אדמו"ר מהר"ש וסבו הצמח צדק, וחזר משם לאחר כחמש שעות כשעיניו אדומות מבכי, תוך שהוא מתבטא על ההכרחיות שבנסיעה על אף הקושי לעזוב מקום קדוש זה.

בשבת פרשת וירא אמר רבנו הרש"ב את המאמר האחרון ב'המשך' המאמרים הנודע "בשעה שהקדימו" שאת אמירתו החל מספר שנים קודם לכן - בחג השבועות תרע"ב, ובכך סיים את תקופת ליובאוויטש בדברי אלוקים חיים החותמים את אחת מסדרות היסוד העמוקות ביותר של תורת חב"ד.

ביום ראשון ט"ז מרחשון תרע"ו יצאה שיירת המסע של משפחת רבנו - אליה נלוותה גם ספרייתו הגדולה - משטח החצר אל עבר תחנת הרכבת בעיירה הסמוכה רודניא. כל תלמידי הישיבה ורבניה, יחד עם רב העיירה ורבים מבני הקהילה, אנשים נשים וטף, מילאו את החצר עד אפס מקום בעת צאת הצדיק מהעיר, כאשר פנה זיוה, פנה הודה ופנה הדרה...

בעת היציאה מליובאוויטש, לא עלתה על דעת איש כי תהיה זו פרידה לנצח מאדמת הקודש הספוגה בתורה וחסידות. התכנית הייתה שעם שוך קולות המלחמה יחזרו מיד לעיירת המולדת, ומתוך תקווה שיהיה זה בקרוב. ברם, רבנו לא שב יותר מעולם אל החצר, והוא הסתלק לישיבה של מעלה בחודש ניסן תר"פ בעיר רוסטוב, ושם גם מנוחתו כבוד.

תלמידי הישיבה שנשארו בחצר - שתחושת הריקנות שיצרה בה עזיבתו של רבנו הורגשה בה במוחש - נשארו בה רק כשנתיים אחרי עזיבת רבנו את העיירה. בשנת תרע"ח עזבו אחרוני התלמידים את העיירה, וחצר ליובאוויטש המעטירה נשארה עזובה ומיותרת. הגויים המקומיים השתלטו בנבזות על המבנים הריקים: בניין האולם הגדול הפך לתיאטרון, הבניין ששימש את התלמידים הצעירים היה לבית הספר המקומי, וביתו של הרבי עצמו - באופן מכמיר לב - הומר לבית ערכאותיהם של הנכרים.

אך לא לעולם חוסן. כשנה לאחר הסתלקותו של רבנו הרש"ב נשתלחה אש ממרום, ושריפה כילתה את כל מבני החצר עד היסוד יחד עם רחובות נוספים. בכך הופסק הביזיון וחילול הקודש.

כזו הייתה אפוא, בקצירת האומר, תקופת הפאר בת למעלה ממאה השנים של העיירה ליובאוויטש. מכאן ואילך ינדוד מרכזה של חסידות חב"ד עשר גלויות - לרוסטוב ולנינגרד שברוסיה, לריגא שבלטביה ולאטובוצק שבפולין - עד להגיעו אל המנוחה ואל הנחלה בבית רבנו שבברוקלין ניו יורק, הנודע בכתובתו: 770 איסטערן פארקווי, מרכז חסידות חב"ד העולמי שממנו קרני אורה יוצאות לכל קצווי תבל עד ביאת גואל צדק. ■

מדי דברנו בעניין ישיבת תומכי תמימים ובכבואנו מימי הפסח, ראוי לציין לדבר חידוש - שהשנה מלאו לו מאה ועשרים שנים תמימות: ידוע המנהג שתיקן הבעש"ט לערוך סעודה בצהרי יום אחרון של פסח, והיה קורא לה 'סעודת משיח'. מנהג זה נשמר מדור לדור - אלא שבאחרון של פסח תרס"ו, בעיצומה של הסעודה בהיכל ישיבת תומכי תמימים שהכילה אז כשלוש מאות תלמידים, הורה אדמו"ר הרש"ב להוסיף וליתן לכל תלמיד ארבע כוסות יין. הוראה זו התקבלה ונתחברה בשנים הבאות באופן טבעי למנהג הסעודה הקדום, ובדורנו היה אדמו"ר ז"ע דורש במעלתה בפנים שונות - כחלק בלתי נפרד מעניינו של יום זה בו אנו מצפים לגאולת עולמים על ידי משיח צדקנו.

וכך מתוארת פרשת הדברים בקצרה בלוח 'היום יום' (כ"ב ניסן), מפי קדשו של אדמו"ר הרי"צ:

הבעל שם טוב היה אוכל ג' סעודות באחרון של פסח. סעודת אחרון של פסח היתה נקראת - אצל הבעל שם טוב - משיח'ס סעודה... כיוון שבאחרון של פסח מאיר גילוי הארת משיח. בשנת תרס"ו התחיל הסדר, אשר תלמידי תומכי תמימים יאכלו יחד בחג הפסח בהיכל הלימוד, והיה אז ש"י תלמידים וחי"י שלחנות. סעודת אחרון של פסח אכל אבי אדמו"ר [הרש"ב] ביחד עם התלמידים, וציווה לתת לכל תלמיד ד' כוסות. ואמר אז: זו היא סעודת משיח.

כעשרים שנה פעלה הישיבה בחצר הליובאוויטשאית, עד ימי הרת עולם - אז חשך שמשוה של העיירה, כמסופר להלן.

עם התקדמות הצבא הגרמני במלחמת העולם הראשונה לעבר המחוז בו שכנה ליובאוויטש, בתחילת שנת תרע"ו, הוחלט בבית אדמו"ר הרש"ב לעזוב את העיירה ולנסוע לתוככי רוסיה.

כך כותב בספר זיכרונותיו אחד המובחרים שבתלמידי הישיבה, הגאון רבי נחום שמריהו ששונקין, רבה של באטום ולאחר מכן רבם של חסידי חב"ד בירושלים:

נכנסתי לאולם הקטן ומסכת גיטין בידי, אך מה מאד הופתעתי מהמחזה שנגלה לעיני: באולם הגדול התחילו כבר ללמוד וקול תורה אדיר, של המון התלמידים הלומדים בשקידה, ניסר בחלל. אך פה באולם הקטן עמד מספר מסוים של תלמידים, פניהם אל הקיר ומתפללים מקירות לבם. עמדתי משתאה, מחריש ומסתכל בהם, ואינני יודע מה מקום לתפילתם לאחר שכבר עבר סדר התפילה.

מעולם לא ראיתי כזאת, לא ראיתי שבני אדם יתפללו באיחור זמן שכזה, ועמדתי משתומם ותוהה, מה עושים הצעירים הללו בתפילתם. זמן רב עובר עליהם בשתיקה, בדומיה; שקועים מאד במחשבותיהם, מתבוננים כנראה באיזה ענין ואחר דומיה ארוכה הם מתעוררים. זה מתעורר ומנגן ניגון של מרידות וזה מתעורר ומנגן לו ניגון של שמחה. הלה פותח בתפילה מלאה הכנעה, בשפלות עצומה, ובקול תחנונים מתחנן ואומר: "והאר עינינו בתורתך ודבק לבנו במצותיך" - וחברו מבקש ואומר בקול בוכים ועיניים דומעות: "ולא נבוש ולא נכלם ולא נכשל לעולם ועד".

ואני עומד ומתבונן ושואל את נפשי: רבש"ע, מה קורה כאן?! יודע אני כי באם בני אדם מצטערים או מרי נפש, בוכים הם על מר גורלם, אם על כי עני מדוכא הוא וגווע מרעב, או על חולה מסוכן בביתו, ספינתו טובעת וכדומה. על כגון דא בני אדם מתריעים, זועקים, צועקים ושופכים דמעות. אבל בחורים צעירים אלה - כלום חסר להם דבר? הלא אינם סובלים מחסור, אין חולה בביתם ואין ספינתם נטרפת?!

אך, נוכחתי, כי הכל סובב כאן על הצד הרוחני בלבד. זה הרגיש והכיר שעני הוא ברוחניות, וכי נפשו רוחו ונשמתו מדוכאים וגוועים ברעב רוחני; השני מרגיש ומצטער ונפשו עליו תאבל כי ספינתו הרוחנית טובעת בים של מחשבות זרות. ואתה עומד ותוהה: מאין באה להם, לצעירים אלה, הרגשה כזו שלא ראית מעולם אפילו בין שבעי ימים ומכל שכן אצל עולי ימים שכמותם?

תפארת שבתפארת

**פנים צוהלות וגינוני מלכות המסתירים על סיגופי גוף וייסורי נפש בהצנע
לכת < חושי פלא וכישורים נדירים לצד ריבוי פעלים לישועת הכלל
והפרט < נביעת דרושי חסידות המעמיקים ומרחיבים בתורת אבותיו,
בשפה שווה לכל נפש < כהמשך לסקירת ליובאוויטש העיירה וצדיקיה
ולרגל ב' באייר, יום הולדתו של כ"ק אדמו"ר מהר"ש זי"ע - הראשון
מבין אדמו"רי חב"ד שנולד בעיירה ליובאוויטש, ואף נטמן ברגבי אדמתה
- מוגשת בזה יריעה קצרה לתולדות חייו והנהגתו בקודש**

כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע סיפר פעם: בשנים הראשונות להנהגתו בקודש של הצמח צדק, כאשר החסידים טרם התרגלו לסגנון הדרושים שלו שהיה מרבה בהם במאמרי חז"ל - בשונה מסגנון המאמרים של קודמו אדמו"ר האמצעי שהיו רגילים בו, דבר שהקשה עליהם את חזרת המאמרים ושינונם - הזכיר פעם הצמח צדק את הלשון: "תשרי ותשבוק". בעת ה'חזרה' התפללו ה'חוזרים' בפירוש ומקור לשון זה, כשהדברים נאמרו בקשר לחודש תשרי שעניינו הוא תשרי ותשבוק ותכפר לכל חובתינו.

אדמו"ר מהר"ש היה אז ילד קטן כבן שש שנים, והיה כבר בקי במדרשי חז"ל ועוד. כששמע את דבריהם נענה ואמר שזהו לשון המדרש. שאלוהו החסידים היכן הוא מדרש זה. הראה להם רבנו את מקום המדרש (ויקרא רבה כט, ח. פסיקתא רבתי, מ), לא לפני שהסכימו ליתן לו את מה שביקש עבור כך, היה זה צעצוע מסוים...

הצמח צדק היה מגיע אחת לחודש לבחון את צאצאיו. כשבחן את בנו מהר"ש התפעל המלמד ר' פסח, שהיה נוכח בשעת מעשה, כיוון שידיעותיו היו מופלאות ביותר, שלא לפי ערך גילו. נענה ואמר אליו הצמח צדק: לגבי תפארת שבתפארת - הוא יום הולדתו, כאמור - אין זו הפלאה כלל.

הכותב הוותיק של דברי ימי רבותינו, ר' חיים מאיר

ביום ראשון בשבת, ב' לחודש אייר תקצ"ד, תפארת שבתפארת, זרח בליובאוויטש אורו של רבנו מהר"ש, בנו הקטן של אדמו"ר הצמח צדק.

מסורת שהביא הרב יהושע מונדשיין ע"ה בספרו 'מגדל עז' מספרת כי ביום הברית אחר להגיע הגאון החסיד רבי נחמיה מדוברובנה, בעל שו"ת 'דברי נחמיה' ותלמיד חבר לרבנו הצמח צדק, עם בואו שאל כיצד קראו את שם הילד, וכששמע כי שמואל הוא השם שניתן לו - תמה מאוד, שהרי במשפחת בית רבנו לא היה שם כזה.

הסביר לו הצמח צדק בהאי לישנא: "כי מה' שאלתי".

אמן במלאכת מחשבת היה רבנו מהר"ש כבר בעודו צעיר לימים - כותב החסיד הישיש רבי יהודה חיתריק ע"ה בספר שמועותיו המקוריות 'רשימות דברים'. בהיותו בן חמש שנים לערך היה לו חוש באומנות חרושת עץ, והיה חורט בסכינים קטנים ציורים שונים על גבי עץ. פעם פנה אליו חסיד אחד ואמר לו: סכינ' כיס נאה יש בידי. אם תאמר לי היכן נמצא הקב"ה, אעניק לך את הסכינ' במתנה. הוציא רבנו מכיסו סכינ' טוב, ויאמר אל החסיד: אם תאמרו לי היכן הוא לא נמצא, תזכו בסכיני שלי. נענה החסיד: אם כך, זכית בסכינ' שלי...

בהיותו נער היה בקי בתורה כאחד הגדולים.

הילמן, מתאר נאמנה בספרו 'בית רבי' את רבנו מהר"ש: נזר ישראל ותפארת עדת יעקב... רבנו (הצמח צדק) אהב אותו מאד כי בן זקונים הוא לו. והיה מצוין בתואר וחכמה (לבד חכמתו האלקית בגליא וסתים דאורייתא - היה מושלם בכל ידיעות התבל, ובפרט בחכמת הרפואה, ובכל מלאכת מחשבת חרש וחושב ידיו רב לו, וגם היה בקי בכמה לשונות כו'). כל מי חיי רבנו (הצמח צדק) נ"ע היה עמו ביחד והיה לומד עמו נגלה ודברי חסידות. וגם בפני עצמו היה שוקק על דלתי התורה והחכמה (לבד מה שהיה שומע בשבת מרבנו תורה ברבים. היה שומע מרבנו בכל השבוע בכפלים לתושיה והיה חוזר עליהם הרבה פעמים מאד כו'). והכל היה בהצנע מאד כי הוא היה מהצנע לכת. וכל אשר למד ושמע וקבל מאביו רבנו נ"ע היה חרות על לוח לבו כי היה בור סוד שאינו מאבד טיפה.

עונים אחריו מקודש

רבנו מהר"ש היה דבוק בתורת אביו, ואף רצון קודשו של אביו היה שרבנו ימשיך את דרכו וימלא את מקומו באמירת חסידות כאשר השמיע אביו בחיים חיותו. וכה כתב אליו הצמח צדק טרם עלותו לאור באור החיים: ראיתי דא"ח [דברי אלוקים חיים - כינוי לדרושי חסידות] שלך והוטב בעיני מאד... חזק ואמץ לכתוב ולהגיד, ואני סומך אותך בסמיכה רבה, ואל תירא משום אדם... רצוני שתקבל על עצמך לשמוע בכל יום מאנשים עניינים ולהתיישב עמהם ולהגיד להם עצה, וגם תחזור עמהם הדברי חסידות הנאמרים, וזהו רצוני באמת, לכן לקיים כאמור למעלה, כל ישונה.

בעת שנסתלק אדמו"ר הצמח צדק (כמסופר לעיל ביריעה לתולדות ליובאוויטש העיירה) לא היה ברור מתחילה מי מבניו ישב על כסאו, ובעקבות זאת נתאספו רבנים נכבדים מעדת חב"ד כדי לדון בדבר על פי תורה. אז הוציא רבנו מהר"ש כל הפתקאות בכתב יד קודש הצמח צדק בהן ציווה עליו ועל אנ"ש לקבל את הנהגתו. נוסף על כך - כך מובא בספר 'מגדל עז' - גילה שציווהו אביו להזכיר לכל אחד ואחד את פרטי שאלותיהם ששאלו ב'יחידות' ופרטי המענה, והכל השתוממו מאספקלריה המאירה. באותה הזדמנות הוכיח במישור כי רק לו נמסר מאביהם הצמח צדק סוד אופן קבלת פדיון-נפש ומילוי משאלות המבקש לטובה ולברכה.

לאחר פטירת רבינו נ"ע נלוו אליו חלק גדול מאנ"ש לקבל לקח מפיו ולדרוש ממנו עצות ברוחניות ובגשמיות - מתאר בספר 'בית רבי' את הנהגתו של רבנו מהר"ש והיותו תל שכל פיות פונות אליו - ואז

התחיל לגלות מסתוריו להפיץ מעיינות חכמתו בדברי חסידות דרושים גדולים וארוכים מאד. וכל אשר ישאלו ממנו בעצתו היה כאשר ישאל איש בדבר האלקים כו'.

מקום דירתו היה בליובאוויטש מקום תחנות אבותיו רבותינו נ"ע. בימי רבנותו היה בהרבה מדינות לקבל מזור ותרופה כי כל ימיו היה איש מכאובות וידוע חולי. ובכל מקום היותו התפעלו מאד מהוד פניו וזיו חכמתו ויקרת אמרותיו כו'. אחר פטירת אחיו אדמו"ר ה'הרחש' נ"ע בשנת תר"מ נסתפחו אליו הרבה גם מחסידי לאדי.

ההוציא יקר מזולת

בעתות צרה ומצוקה שהיו מנת חלקם של היהודים תושבי רוסיה בימי רבנו מהר"ש, רבים לא ידעו שרבנו שוקע בעניינים אלו עד צווארו, כאשר היה נוסע פעמים רבות במדינה ומחוצה לה בעסקנות הכלל. כמו כן, לעתים ערך מסעות ארוכים כדי להציל נשמות מרדת שחת בידי

הטומאה.

נכדו אדמו"ר הרי"צ סיפר שפעם אחת נסע רבנו לפריז ונסעו עימו שניים מהגבאים. נוסף עליהם, החסידים ר' מאניש מאנעסזאן ואחיינו של הרבי, ר' ישעיה ברלין, באו גם כן לפריז, וכשהגיעו לשם שאל ר' ישעיה ברלין: דודי, להיכן לנסוע? ענה לו רבנו: למלון אלכסנדר. היה זה בית מלון גדול ומפואר ביותר, בו היו מתאכסנים גם מלכים ובני מלכים. לעומת זאת, ר' ישעיה ור' מאניש התאכסנו במלון אחר מפאת היוקר.

לאחר כמה שעות הלך רבנו אל החדר בו משחקים בקוביא, התיישב ליד צעיר אחד ששיחק בקלפים ומזמן לזמן שתה יין מכוסו. רבנו הניח ידו על כתף האברך ואמר לו: אברך, יין נסך אסור לשתות. אחר כך אמר עוד הפעם: יין נסך מטמטם המוח והלב. הנה יהודי! וסיים: לילה טוב, ורבנו הלך לחדרו תוך התרגשות גדולה. ר' ישעיה ברלין אמר שמעולם לא ראה את רבנו בהתרגשות כזו.

לאחר כמה שעות בא אותו אברך ושאל היכן נמצא האיש שדיבר אתו, נכנס אל רבנו ושהה אצלו זמן רב ולמחרת נסע רבנו משם. אותו אברך חזר בתשובה שלמה והקים משפחה של יהודים יראים ושלמים, ורבנו אמר לאחר מכן שזה כמה דורות שלא הייתה נשמה טהורה כזו, אלא שהייתה שקועה בעמקי הקליפות.

הנהגה רוממה

נוסף על גאונותו וגדלותו בכל מקצועות התורה, בנגלה ובנסתר, בחסידות ובדרכי העבודה, התברך רבנו מהר"ש בחושים נפלאים ובכוח תפיסה מבהיל בענייני תבל ומלואה, שיחת היקום ושירת הבריאה, זאת לצד היותו מתנהג בנימוסי שועי ארץ וכל הילוכיו היו כמעשה הגבירים ועשירי חלד.

אחד מילידי ליובאוויטש, ר' צבי הר שפר, העלה מזיכרונותיו בעיתון 'העבר' ובהם שרטט את דמותו של רבנו - אחר שאין בנמצא ציור של דיוקן קדשו: עברו הרבה שנים מאז זכרו אותו, ועדיין לא נטשטשה תמונתו האצילית מנגד עיניו. קומתו למעלה מקומת איש בינוני, פנים מלאים ועגולים, שערות ראשו וזקנו צהבהבות, מצח רחב וצדעים רחבים, עיניים מביעות חכמה ופקחות וחודרות ללב, פרקו נאה וקולו ערב, מטופל בשומן הרבה שהוסיף לו לוויית חן. חונן מטבע בכישרונות רוחניים מצוינים, בעל זיכרון מופלא, בעל תפיסה קלה ועמוקה.

בסקירה אחת היה תופס עניין מסובך מאד, בקי בהוויות העולם ומתעניין בכל המתרחש בעולם הגדול. עמד בחילוף מכתבים עם החסידים העשירים שגרו בערי הבירה, וכל גזירה רעה שהייתה מתרגשת לבוא על עמנו האומלל נודעה מיד בליובאוויטש.

שכיית-חמדה נודעת מאוצרות חכמתו של רבנו מהר"ש, היא אמרתו המפורסמת: 'די וועלט זאגט, אז אויב מען קען נישט ארונטער גייט מען אריבער, און איך זאג אז מען דארף לכתחלה אריבער'. תרגומה החופשי הוא: העולם אומר שכאשר אי אפשר ללכת מלמטה הולכים מלמעלה, ואני אומר שצריך מלכתחילה ללכת מלמעלה.

פתגם קודש זה צוטט ביתר ביאור על ידי נכדו אדמו"ר הרי"צ: 'מיא דארף לכתחילה נעמען מיט שטארקייט, ניט נתפעל וערן פאר קיין זאך, און דורך פיהרן דאס ואס מיא דארף, און אז מיא נעמט זיך העלפט דער אייבערשטער' (לכתחילה יש לקבל על עצמנו בחזוקה לא להתפעל משום דבר ולבצע מה שצריך לבצע, וכאשר מתחילים עוור השי"ת).

יסוד גדול מכבשונו של אותו צדיק למדנו כאן. יסוד של עליונות וניצוח בכל עת של משימה ושליחות, מבלי הבט על המכשולות העומדים בדרך ומבלי ליחס להם משקל - 'לכתחילה אריבער'.

אופן זה של 'לכתחילה אריבער', הסביר לימים כ"ק אדמו"ר זי"ע, נראה גם בהנהגת ביתו שהייתה בהרחבה גדולה: שעון זהב היה לו

לרבנו, קופסת הטבק שלו הייתה מזהב, וכן המזלג ושאר כלי תשישי היו עשויים כולם מזהב טהור, ואפילו הכלי שמחזיקים בו את היסגרות גם הוא היה מזהב.

יחד עם ההנהגה המרוממת כלפי חוץ, סיפר אדמו"ר ז"ע מעשה נורא על דרכו של רבנו מהר"ש לסגף עצמו הרחק מעין רואים, וכה אמר: היו זמנים שאדמו"ר מהר"ש היה משכים להתפלל בימות החול, ולאחר מכן היה נוסע ליער לטייל. לצורך זה עמדה מרכבה רתומה לארבעה או שישה סוסים, עם בעל-עגלה (כפי שהיה נקרא ברוסית 'קוטשער') מיוחד, שהיה צריך להיות מוכן עם העגלה הרתומה לסוסים בזמן המדויק, והיה מוליך את אדמו"ר מהר"ש אל היער, ולאחרי משך זמן היה אדמו"ר מהר"ש חוזר מהיער.

בעל-העגלה נצטווה שלא לספר לאף אחד אודות מטרת הנסיעה ליער. אבל חסידים, כדרכם, מצאו עצה איך לדובבו; אינני יודע אם השקוהו לשכרה או בצורה אחרת - העיר רבנו ז"ע - אבל בכל אופן ירדו לחייו כל כך עד שסוף כל סוף הפטיר ואמר (ברוסית): "טשודנאי טשילאוועק" (איש פלאי) - יש לו הנהגה מוזרה שאינה מובנת. הוא מגיע ליער, מתיישב תחת אילן ומתחיל לבכות,

ובאים עליו נמלים מכל הצדדים ואינו מגרשם, וכך יושב ובוכה - עד שלפתע בורחים כל הנמלים ומפסיק לבכות, ואז חוזר אל העגלה ונוסע בחזרה... אינני יודע מה הוא בוכה. מה חסר לו? יש לו מרכבה עם בעל-עגלה, אישה וילדים, שני שעוני זהב, מקל עם ידית של זהב, ואף על פי כן הוא נוסע מהארמון שלו ליער, מתיישב תחת עץ, מניח לנמלים מכל עבר טפס עליו, ובוכה! וכך עושה מדי יום ביומו...

כנראה שבסופו של דבר לא יכולים היו החסידים להתאפק מלספר על כך ברבים, עד שהגיעה לרבנו מהר"ש הידיעה שבעל-העגלה סיפר את הכל ומיד פיטרוהו מתפקידו. אלא שלאחר מכן בא בעל-העגלה וכרע על ברכיו והתחנן ובוכה והבטיח שמכאן ולהבא לא יספר לאף אחד שום סוד, ובסופו של דבר החזירוהו לתפקידו... - סיים רבנו ז"ע את סיפורו.

בקי היה רבנו מהר"ש בכתיבת יד סתם. לכל אחד מבניו העניק מגילת אסתר הכתובה בעצם כתב יד קדשו. במגילה שהייתה תחת יד אדמו"ר הריי"צ ז"ע נראה הכתב יפה ובהיר, משל זה עתה נכתבה על גבי הקלף.

לצרכי בריאותו ציוו עליו הרופאים להתעמל ולעסוק במלאכת יד. בביתו היו כמה כלים שנעשו על ידו, מעשה אומן: מנורה גבוהה כקומת איש בעלת י"ב קנים, שולחנות עשויים מגזיזים זעירים של עץ ואבן, וכיוצא בהנהגה. בדורנו אנו, בהיכלו של אדמו"ר ז"ע בבית 770 אשר בברוקלין, היה מונח בכבוד במשך שנים רבות שולחן עץ עגול - כל כולו מעשה ידי רבנו מהר"ש.

במחיצת צדיקי דורו

רבנו מהר"ש היה מטיל אימה על כולם, והפלא הוא שתמיד היה נסוך חיוך על פניו קדשו על אף שסבל ייסורים גדולים. אדמו"ר הריי"צ ציין שקשה לתאר עד כמה היה מהר"ש בעל יסורים. עם זאת, צהלתו הייתה בפניו וגם בחיי אביו הצמח צדק היה רבנו נינוח יותר מאחיו. ועם זאת, הייתה אימתו מוטלת אפילו על ילדים.

גם על הנכרים הייתה אימתו גדולה. מעשה היה שנסע פעם במרכבה דרך העיירה הסמוכה לליובאוויטש הידועה בשם אחרמוב, ויצאו יושבי העיר וראשיהם לקראתו בלחם ומלח. כאשר הגיעה המרכבה ונראו פניו קודשו - כרעו הנכרים על ברכיהם בכבוד, וברחו משם מרוב פחד. ר' ישעיה ברלין, אחיינו של רבנו, מננה עם פמלייתו, ובראותו את הכבוד המופלג שהנחילו הנכרים לרבנו עד כדי אימה ופחד, לא יכול היה להתאפק עד שאמר בהתפעלות: "פעטער (דוד), הראיתם איזה כבוד גדול עשו לכם?"

הגיב לו רבנו: "מה חושב הנך? וכי על מי נאמר 'ברוך תהיה מכל העמים'?...!"

רבנו היה חשוב בעיני צדיקי דורו, ששיבחוהו והיללוהו. ומעשה פלא מסופר על פגישתו עם רבי שלום מבעלזא, מגדולי צדיקי דורו, אותו ראה מהר"ש בצעירותו, בחיי אביו, עת ביקר בבעלזא. ומעשה שהיה כך היה:

מהר"ש היה לבוש בבגדי סוחר, ונכנס אל בית המדרש בבעלזא לחזות את פני הצדיק רבי שלום בעת עריכת שולחנו הטהור. רבנו נעמד באחת מפניות הבית שהיה כולו מלא חסידים שציפו דרוכים לכניסת רבם אל השולחן אשר לפניו. כאשר נכנס רבי שלום, שהיה כבר בא בימים וסגיו נהור, נעצר על מפתח בית המדרש ואמר שהוא מריח ריח טוב. לתימהון החסידים החל מפלס דרכו בין הקהל, עד שהגיע אל רבנו. משהגיע אליו אחזו בזרועו והוליכו ליד המקומות אשר בראש השולחן, ואמר לו: אברך, ממני אין מתחבאים! דרך הילוכו דימו חסידים כי טעות היא בידי רבם, והעירו לו: רבי, יהודי זה סוחר הוא. השיב להם רבי שלום: אכן, טוב סחרה מכל סחורה!

הגה"ח רבי חנניה יוסף אייזנבך זצ"ל, בספרו 'נשיאי חב"ד ובני דורם', מתאר כי רבי ישראל מסלנט, יוצר תנועת המוסר ומגדולי דורו, נפגש פעמים מספר עם רבנו וכתוצאה מכך שררה ביניהם ידידות גדולה. פגישתם הראשונה הייתה בפטרבורג הבירה, בה שהו שניהם בבית מלון אחד. חדרו של רבנו המה חסידים והדלת לא נסגרה לרגע, זה יוצא וזה נכנס. לעומת זאת, רבי ישראל איש המוסר היה מסוגר בחדרו ומתבודד כדרכו, כשהוא לומד ומעיין בספרי מוסר.

מפאת חלישותו הגדולה, היה נוסע רבנו מהר"ש אל מעיין סמוך במרכבת סוסים, שכן כפי שכבר הוזכר היה רבנו מתנהג בהרחבה גדולה, ואילו רבי ישראל הלך רגלי. שמועה הגיעה לאזני החסידים שאין דעתו של ר' ישראל נוחה ממרכבתו של רבנו, משום חשש שעטנו. כשהגיעו הדברים לרבנו מהר"ש, אמר: הרי בעל 'פנים מאירות' מתיר. כשפגש רבנו מהר"ש בעת הנסיעה את רבי ישראל בהליכתו ברגל, הזמינו למרכבתו באמרו בצחות לשונו: טוב לסמוך על ה'פנים מאירות' מאשר לסמוך על הרגליים... כשרבי ישראל אמר לו שחושש לגאוה, אמר לו רבנו: דווקא כשיושבים בתוך מרכבה הדורה, אזי אפשר לקיים מדת הענווה כראוי. ואכן נענה רבי ישראל והיה נועד יום עם רבנו מהר"ש.

דברי אלוקים חיים

"המיוחד שבדרושי אדמו"ר מהר"ש" - התבטא פעם אדמו"ר ז"ע - "הוא שהעניינים העמוקים שבתורת החסידות באים באופן כזה שגם פשוטי עם יהיו שייכים להבין משהו לפי ערכם".

רבנו מהר"ש חידש את אמירת ה'המשכים', דהיינו קבוצת מאמרי חסידות הנאמרים בזה אחד זה במשך תקופה ובנויים כמקשה אחת, כאשר כל מאמר קשור ובהמשך למאמר שלפניו. ה'המשך' הנודע ביותר מתורתו הוא 'המשך וככה' המכונה 'וככה הגדול' שנאמר בשנת תרל"ז.

ב'פתח דבר' ל'המשך' זה כתב אדמו"ר ז"ע כי ה'המשך' עשה בשעתו רושם גדול בעולם החסידים, ונתפרסם בכמה העתקות. יש בו 46 מאמרים הכוללים 135 פרקים - תחילתו בחג הפסח תרל"ז וסיומו בשבת פרשת שמות תרל"ח.

במשך שנות הנהגתו של רבנו מהר"ש הצטברו כרכים רבים של דרושים בכתב יד קדשו, אותם אמר וכתב במשך השנים תרכ"ר-תרמ"ג. סדרת ספריו נקראת 'לקוטי תורה' - תורת שמואל, והיא מסודרת לפי סדר השנים ומכילה 26 כרכים, לצד ספר אגרות קודש ושולחן.

וכה מבכה 'בית רבי' את הסתלקותו בקיצור ימים ושנים: בעוונותינו הרבים לא האריך שנים... כי בסוף שנת תרמ"ב נחלה מאוד והרבו לדרוש ברופאים ודוקטורים גדולים מאד ממדינתנו וגם מחוץ לארץ. ויתנו את הכסף כאבנים ולא היה מעצור לזהב, וגם הרבו לפגוע בעדו רנה ותפלה. אך כל הון לא הועיל, ובי"ג תשרי תרמ"ג שבק חיינו לכל חי במבחר ימיו בשנת המ"ט לימי חייו. ומצא מנוחה באהל אביו רבנו הקדוש נ"ע סמוך לו ממש. הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו בו זע"א. ■

מעלת "קבלת עול" על הבנה והשגה

מתוך שרגלין בשמן ית חכמה מצויה בהן .. וטובל בשמן רגלו זה חלקו של אשר שמושך שמן כמעין (פ"ה, ב.)

שמן מורה על חכמה שהוא החלק הנעלה ביותר שבאדם, ואילו רגל היא החלק התחתון ביותר שבאדם. ואם כן "וטובל בשמן רגלו" היינו שהרגל משתמשת בשמן, היינו שאף על פי שבחינוניות הרגל היא המדרגה התחתונה ביותר, הנה לאמתו של דבר יש בה מעלה גדולה ביותר, עד כדי כך שאפילו החכמה - שמן - אינה מגעת למעלה זו, ובשל כך השמן משרת את הרגל.

והנה ענינם של השמן והרגל בעבודת האדם הוא:

"שמן" (חכמה) פירושו שהאדם לומד תורה ומקיים מצוות מצד ההבנה והתענוג שיש לו בדבר, ואילו "רגל" פירושה שעבודתו נעשית מצד קבלת עול. ועל כך נאמר, שאף שלכאורה מדריגת הרגל היא מדריגה תחתונה, שהרי במדרגה זו אין לאדם כל תענוג וחיות בעבודתו, ואין כאן אלא קבלת עול בלבד, מכל מקום יש מעלה בעבודה מצד קבלת עול על פני עבודה מצד טעם ודעת.

ולכן גם בגשמיות יש ברגל מעלה ביחס לראש (שהרי מקורם של הענינים בגשמיות הוא מן הרוחניות), שהרגל דוקא משלימה את הראש (כמבואר בלקוטי תורה פרשת נצבים).

המעלה של קבלת עול על חכמה והשגה היא בשתיים:

(א) הבנה והשגה היא דבר מוגבל. וממילא, על ידי השגה אי אפשר לתפוס באלקות, שהרי אלקות הוא בלי גבול. ואם כן, כאשר האדם עובד את הקב"ה מצד השכל, הוא תופס בו יתברך באופן מוגבל, עד כמה שיד שכלו יכולה להשיג. לעומת זאת קבלת עול היא התמסרות להקב"ה כפי שהוא - הקב"ה - אינו מוגבל.

(ב) מלבד המעלה שבקבלת עול ביחס להשגה, שקבלת עול מגעת למעלה יותר, יש בקבלת עול מעלה נוספת בהיותה היסוד לכל העבודה, כולל העבודה שעל פי טעם ודעת. שכן, השכל לבדו אינו יכול לשמש יסוד, וכדי שהשכל יהיה כרבעי צריך שתקדם לו קבלת עול דוקא. וכמובא בתניא בשם הזוהר - "ואי האי לא אשתכח גביה לא שריא ביה קדושה" [= ואם זה אינו מצוי אצלו, אין שורה בו הקדושה].

(על פי לקוטי שיחות ח"א פרשת ויחי)

המשכת עצמותו על ידי העלאת הנרות

ואם תאמר לאורה אני צריך, והלא כל ארבעים שנה שהלכו ישראל במדבר לא הלכו אלא לאורו, אלא עדות הוא לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל (פ"ה, ב.)

להיות ידוע בשרש נרות המנורה שהן בנשמות ישראל בשרשם למעלה, כמו שכל נשמה בפרט נקראת נר הוי', כך בכללות הז' נרות המנורה הם בשרש נשמות ישראל למעלה שהן בז' מדות עליונות כפי שהן כוללות בספירת המלכות.

אלא שנרות הנשמות הם בחינת מקבל, ובוה היתה עבודתו של אלהן בהעלאת הנרות - להמשיך על ידי זה בנשמות ישראל ממקור האור העליון שהוא עצמות אור א"ס, מקור כל אור, אפילו אור דתורה, וכמו שכתוב כי אתה תאיר נרי, לפי שהוא ית' מקורם האמיתי, וזהו אל מול פני המנורה, היינו שאהרן ממשך בנרות למעלה גם מבחינת פנימיות המנורה, דהיינו נשמות ישראל כמו שהם בשורשם הפנימי, מעצמות אור אין סוף.

ועל זה באה הקושיא "וכי לאורה הוא צריך?" מדוע עיקר הדלקת נרות המנורה היא בלילה, להאיר את החושך? והרי הקב"ה הוא מקור האור של נרות המנורה, ובהיות בני ישראל במדבר לא הלכו

בלילה אלא לאורו, ומדוע צריכים למנורה? ואף אם נאמר שעל ידי הארת החשיכה הרי "יתרון האור מתוך החושך", שעל ידי זה נוסף במקור הראשון של האור, עדיין אינו מובן הצורך "לאורה" - אור ה"א (אות ה' אחרונה של שם הוי' שרומזת על ספירת המלכות), מה שאור אין סוף נמשך דרך המנורה שהיא ספירת המלכות?

ועל זה בא התירוף "עדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל", שכינה היינו ספירת המלכות, ולכן מאירים נרות המנורה שהם נרות נשמות ישראל, מפני שדווקא הם המקבלים מאור העצמות, מפני כי אתה אבינו, וכל ההמשכות העליונות דעצמות אור אין סוף אינן נמשכות אלא לספירת המלכות, וזהו מה שהנרות הם עדות שהשכינה שורה, כי עיקר ענין עדות הוא על דבר הנסתר ונעלם, והיינו עצמות אור א"ס הנעלם לגמרי מהעולמות.

(על פי מאמרי אדמו"ר האמצעי במדבר ח"ג ע' תתקסג-תתקסד)

נר מערבי - יסוד או מלכות?

מזרח ומערב היו מונחין דברי רבי. רבי אלעזר בר' שמעון אומר: צפון ודרום .. מדבתיב בנר מערבי יערוך אותו לפני ה' מכלל דכולהו לאו לפני ה'. ואי סלקא דעתך צפון ודרום, כולהו נמי לפני ה' נינהו .. תניא אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, מלמד שהיו מצדדין פניהם כלפי נר אמצעי (פ"ה, ב.)

לפני ה' ואין אחר לפני ה'. אלמא חד הוא דהוי כלפי מערב לנד צית קדשי הקדשים .. והיטין של נד מערב קרי ליה נר מערבי. מלמד להו אלדודי. לעולם נפון ודרום מנמי ואפי' הכי ליכא אלמא חד כלפי מערב והיינו אמנעי שפי הפמילה כלפי מערב ושאר הפמילות מטרדות פיהן כלפי האמנעי שג' של נד נפון מטרדות כלפי דרום וג' של נד דרום מטרדות כלפי נפון (רש"י) שבעת הנרות הם שש מדות עליונות חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד, והשביעי הוא מלכות.

ותוכן מחלוקת התנאים הוא, שלדעת רבי, נר מערבי הוא ספירת היסוד, שהוא השישי ממערב כלפי מזרח, והוא המשפיע לנר השביעי הרחוק ביותר ממערב, שהוא כנגד ספירת המלכות שהיא האחרונה.

אבל לדעת ראב"ש נר מערבי הוא המלכות, שעם היותה הספירה האחרונה, מכל מקום הרי שרשה הוא בכתר שלמעלה מכל הספירות, ולכן היא משפעת לכל שש המדות, ולכן כל הנרות מכוונים כלפיה, כמו ששבת היא ספירת המלכות המקבלת מכל ששה ימים, אבל היא גם ממנה בא השפע לכל ששה ימים שלאחריה.

(על פי מאמרי אדמו"ר האמצעי במדבר ח"ג ע' תתקסד-תתקסח)

התורה - משל לקדמונו של עולם

אפילו לא שנה אדם אלא פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית, קיים מצות לא ימוש ספר התורה הזה מפיה (פ"ה, ב.)

לכאורה, מאחר שמי שאי אפשר לו לעסוק בתורה כל כך יוצא ידי חובתו בפרק א' שחרית ופרק א' ערבית, אם כן מדוע מי שאפשר לו לעסוק ואינו עוסק גדול עונו כל כך לומר עליו כי דבר ה' הכרת תכרת?

עצמות א"ס למעלה מומלא וסובב כל עלמין

אך הענין כי הנה התורה נקראת משל הקדמוני, כמו שכתוב כאשר יאמר משל הקדמוני (ראה מכות י, ב.). וכן שלמה המלך ע"ה אמר להבין משל ומליצה כו'. והענין כי פירוש "הקדמוני" היינו

קדמונו של עולם, שהוא אור א"ס ב"ה עצמו שלמעלה מסובב כל עלמין וממלא כל עלמין, כי זהו מה שנמשך ממנו יתברך הארה להיות חיות להעולמות, ואם כן בחינה זו היא שייכת לעולמות (כי גם סובב הוא בחינה ששייך לעלמין שהוא מה שמחיה העולמות, רק שהוא אור מקיף, וממכ"ע הוא אור פנימי). אבל מהותו ועצמותו ית' אינו בגדר עלמין כלל ולא שייך לומר עליו סובב כל עלמין כו', ולכן נקרא קדמונו של עולם.

והתורה שנקראת משל הקדמוני היינו שהתורה היא משל לבחינת קדמונו של עולם. שכמו שעל ידי המשל יושג הנמשל, כך על ידי שתלמודו בידו יזכה לגילוי זיו ואור מאין סוף ב"ה מה שלמעלה מבחינת סובב כל עלמין וממלא כל עלמין ואינו בגדר עלמין כלל. כי הנה בהשגת התורה יש ריבוי מדרגות אין קץ בעילוי אחר עילוי, כמו שמהות ההשגות שבגן עדן התחתון אינן ערוך למהות ההשגה שמשגיגים בגן עדן העליון, ולכן ההשגות שבגן עדן התחתון לגבי השגה שבגן עדן העליון אינן אלא כמו ערך המשל לגבי הנמשל. ועל דרך זה יש מדרגות אין קץ וגם למעלה מגן עדן העליון.

שלושת אלפים דרגות בהשגת אלוקות

וזהו שכתוב בשלמה וידבר שלשת אלפים משל, פירוש, על כל דבר מדברי תורה. דהיינו שהדבר הזה מושג בגן עדן התחתון כך, ובגן עדן העליון דבר זה עצמו הוא בענין רוחני ונעלה יותר, עד שבחינה ראשונה אינו אלא כמו משל לבד לבחינה זו, והשיג כך שלשת אלפים מדרגות על כל דבר מדברי תורה. ובאמת נאמר יהללך סלה בלי קץ כו', וזהו ולתבונתו אין מספר.

והנה אורייתא מחכמה נפקת והיא מקור ושרש לכל ההשגות הנ"ל, ובחינת חכמה עילאה עצמה היא משל לבחינת קדמונו של עולם ממש, ולכן התורה דמחכמה נפקת נקראת משל הקדמוני.

וזהו שאמרו רז"ל אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו. דכמו שנמשל ומשל, אי אפשר לעמוד על הנמשל אם לא שיבין מתחלה את המשל אז על ידי זה יעמוד על הנמשל, ואם יחסר מלהשיג איזה דברים מהמשל לא יוכל להשיג את הנמשל כלל, על דרך זה כיון שהתורה היא היא המשל שעל ידה יושג קדמונו של עולם, על כן צריך להיות תלמודו בידו כשבא לכאן, שעל ידי שמשגי המשל היטב, אז דוקא יוכל לחזות בהנמשל שהוא נועם הוי' להשביע בצחצחות נפשו.

דרגות שונות בהשגת הנשמות

ובזה מתורץ ומוכן מה שאמרו רז"ל דכל מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק עליו נאמר הכרת תורת אף על גב דמי שאי אפשר לו די לו בפרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית. והענין כמו על דרך דוגמא בנמשל ומשל שלמטה שבשכל האדם, הנה לא כל השכליים הנקראים נמשל הם שוים לענין המשלים. שיש שכל ונמשל אשר יכולים לעמוד עליו על ידי משל אחד ופשוט וקל, ויש שכל גדול יותר שכדי להשיגו הוא על ידי משלים יותר. וגם המשל הוא נעלה ועמוק יותר, וככל שהחכמה עמוקה יותר נצרך יותר לריבוי משלים עד שיעמדו עליה, עד שלחכמת שלמה היה צריך שלשת אלפים משל, ואצל ר"מ תילתא משלי.

וכן הנה גם למעלה, הרי אין כל ההשגות של הנשמות שוות, ויש בהן מדרגות ומעלות אין קץ, וכמאמר רז"ל שכל צדיק נכוה מחופתו של חבירו. ולכן מי שדי לו בפרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית, שדי לו במשל זה לערך ההשגה של שרש נשמתו, והיינו דוקא כשאי אפשר לו לעסוק כו' שזו הוראה שדי לו בזה. או דכיון שאי אפשר לו ועוסק כל מה שאפשר לו, ישלים לו הקב"ה לבוש ומשל להשיג על ידו מה שצריך להשיג.

אבל מי שאפשר לו לעסוק בתורה, זהו הוראה שנשמתו מבחינה שיוכל להשיג הרבה למעלה, לכן צריך להיות המשל גם כן גדול ורב מאד, כשיעור הזמן שאפשר לו לעסוק בתורה שהיא משל הקדמוני. וכשאינו עוסק כל זמן שאפשר לו לעסוק, הרי הוא מחסר מן המשל הצריך, ולכן עליו נאמר הכרת תורת כו', דהיינו שמחמת חסרון שחסר בבחינת משל הקדמוני, לא יוכל להשיג נועם ה' כו' שהוא הנמשל,

וגם הקב"ה לא ישלים לו לבוש ומשל שחסר, כיון שהיה אפשר לו לעסוק ולא עסק. ועל זה נאמר כי דבר ה' בזה כו'.
(על פי תורה אור מגילת אסתר צח, ב ואילך)

כוחו הגדול של רשב"י

אמר רבי יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי, אפילו לא קרא אדם אלא קרית שמע שחרית וערבית - קיים לא ימוש (ג, עג)

ענינו של רשב"י הוא לקשר שני קצוות: להמשיך את הגבוה גבוה ביותר - אפילו המדרגה ד"בחד קטירא אקטירא" - עד שתומשך למטה מטה ביותר.

וזהו שמצינו שני קצוות הנ"ל בשיטת רשב"י בנוגע ללימוד התורה: במסכת ברכות אמר רשב"י "אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה וכו', תורה מה תהא עליה, אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתך נעשית על ידי אחרים וכו'". ומסיימת הגמרא: "הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן, כרבי שמעון בן יוחי ולא עלתה בידן". היינו ססדר לימוד התורה של רשב"י הוא למעלה מהגבלת העולם, ואין העולם יכול לקבל סדר כזה, שלכן "לא עלתה בידן".

ואף על פי כן, דעתו כאן היא שבקריאת שמע (והרי יש דעה (שולחן ערוך הרב א"ח ר"ס נח, ס"ו ס) שעיקר קריאת שמע אינו אלא פסוק ראשון) שחרית וערבית, "קיים לא ימוש".

למרות דרגתו העליונה - השפיל עצמו לתקן מקומות ירודים

ועל דרך זה מסופר במס' שבת, שכאשר רשב"י ור' אלעזר בנו יצאו מן המערה שבה שהו י"ג שנה, איזי כל היכא דהוה מחי ר' אלעזר, שהעניש ר"א עבור ההנהגה של חרישה וזריעה, כיון שלא היה יכול לסבול ש"מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה" - "הוה מסי ר' שמעון"; לא זו בלבד שרשב"י לא העניש, אלא אדרבה, הוא ירפא מה ש"מחיר ר' אלעזר".

ולא זו בלבד אלא הוא גם תיקן בעולם, וענין התיקון שייך רק בדבר שלא כרבעי הדורש תיקון. ולא רק באופן שכאשר ראה חסרון שלא היה יכול לסבול אזי תיקנו, אלא הוא חיפש ושאל: "איכא מילתא דבעי לתקוני"; והמדובר היה אודות מקום שהיה ספק טומאה, ובטומאה גופא - טומאת מת, אבי אבות הטומאה, טומאה חמורה ביותר.

זהו כחו של רשב"י להמשיך מהדרגא היותר נעלית שבתורה - "לא ימוש" כפשוטו, שזהו ענין הנצחיות והאין-סוף שבתורה - גם למי שיכול ללמוד לא יותר מאשר "פסוק אחד שחרית ופסוק אחד ערבית", שגם אליו, בתורה שהוא לומד, תומשך בחינת נצחיות התורה.

ואימתי היה רשב"י יכול להשפיל את עצמו ולתקן זאת - דוקא לאחר שנתעלה בעילוי אחר עילוי בלימוד התורה; בהיותו במערה בשנה הי"ג; דוקא אז, מצד הגבוה ביותר, היה יכול לא רק להשפיל את עצמו בעולם (עולם כמנהגו), אלא גם לתקן שם דבר הדורש תיקון.

לפטור כל העולם מן הדין

וזהו שאמר רשב"י: "יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין", היינו, שביכלתו ללמד זכות ולהסיר את מדת הדין מכל בני ישראל, שלא יענשו על עוונותיהם - שזוהי ירידה גדולה יותר, כיון שהעוונות המביאים את הדין הם על ידי בחירה. ואף על פי כן יורד רשב"י גם לשם (שהרי בכדי ללמד זכות על הזולת צריכים להתבונן בו, "ליירד" אליו), בכדי להסיר מהם את הדין.

והכח והרצון של רשב"י לירד למטה כל כך היה אצלו דוקא מצד היותו למעלה ביותר, שהיה מ"בני עליה והם מועטין".

(על פי אוצר לקוטי שיחות מועדים שיחה א לל"ג בעומר)

לספור, לספר ולהאיר

נפשי בשאלתי

המשפיע
הרב מנחם דב דוברוסקין

רצייתי לשאול: מהו תוכנה של עבודת ה' בתקופה זו שבין פסח לעצרת? מה עלי לעשות כדי שספירת העומר לא תסתכם באמירת מילים?

בלימוד. הוא למד רק את הספרים שהיו כתובים באידיש... אך הוא היה בעל עבודה. כל דבר בעבודת ה' יתברך וקיום המצוות הוא עשה בשמחה ועבד על עצמו במידות.

לאחר פרסום המאמר בשעתו, פנה יהודי אחד במכתב לכ"ק אדמו"ר ז"ע - שבאותה שעה, בחיי חותנו אדמו"ר הרי"צ, עסק בעריכה והוצאה לאור של מאמריו - ושאל פשר דבר, מה פירוש שר' נתן "היה שקוע בעיקר בלימוד התורה ובקיום המצוות בהידורים, וגם במידות כפי שהן על פי דיני התורה, ללא כל ויתורים של מידות חסידות".

רבנו השיב במכתבו כדלהלן (אגרות קודש ח"ג, אגרת תקל"ה - באידיש, ולהלן בתרגום ללשון הקודש), ולחביבותא דמילתא נביא תחילה את לשונו, ואחר כך נבאר את העולה מהדברים:

מענה: עיסוק במדות - אהבה ושנאה, יראה ופריקת עול, רחמנות ואכזריות וכו' - מורכב משני חלקים: ראשית שהמדות ישמעו לשכל - אתכפיא, ואחר כך להפוך את המדות - אתהפכא.

לדוגמא: יש לו [לאדם] מתחרה במסחרו, ובנוסף לכך [הוא] באותו אזור. - כאשר הוא מרשה לעצמו להתנהג לפי מדותיו והנפש הבהמית שלו, מתעוררת אצלו מדת השנאה למתחרה שלו. בא השכל של נפשו האלקית ואומר לו: אתה הרי מאמין שהקב"ה הוא בעל הבית של העולם, ממילא אחד מן השניים: פסק לך השי"ת פרנסה - איך יתכן שהמתחרה יוכל לקחת זאת, הפך רצון הבורא. אם לאיך מלמעלה החליטו לתת לך פחות פרנסה, האם אתה סבור שללא המתחרה אין מלמעלה דרך אחרת איך לבצע זאת? ואם כן, [הרי] הלא איננו לוקח ממך דבר, מדוע אפוא תשנא אותו?!

לאחר התדיינות פנימית רבה הוא חש שהשנאה חדלה להשפיע במעשה, אחר כך גם לא בדיבור ולבסוף אפילו לא במחשבה. אבל לאתהפכא, לאהבה, עוד לא הגיע.

אך הנפש האלקית מתקדמת הלאה ואומרת לו: ואהבת לרעך כמוך. אתה מומחה בתחום שלו, ולך זה לא יכול להזיק, עזור לו אפוא בעצה טובה, בהלוואה וכדומה. בסופו של דבר השנאה מתהפכת לאהבה והוא עושה כך, ודווקא החלק השני נקרא לעסוק במדות ובמדות חסידות באמת, למרות שעל פי דיני התורה אפשר להתחמק בתירוץ ולצאת ידי חובה בחלק הראשון בלבד.

אם לחזור לראשית דברינו, העבודה בתקופה זו אינה מסתכמת רק בשינון ההלכות שבין אדם לחברו, וכמו גם לעיין בספרים המדברים בשינוי הרגלים מגונים ככעס וגאווה; בדרך החסידות, עבודת האדם פונה אל שורשי הדברים עצמם: ככל שיהודי עוסק במוחו יותר בלימוד והפנמת תכני החסידות אודות מציאות ה' שאפס בלעדו, והוא מניח לדברים לחלחל אל ליבו ולפעול על רגשותיו, מהותו מתבררת ומזדככת ותגובותיו נעשות עדינות ונעלות יותר ויותר. ומענה כאשר הוא ניגש לעסוק במצוות או בהטבת זולתו הוא אינו עושה בעל כורחו ובמידה מוגבלת על פי דיני התורה בלבד, אלא מהותו הטובה שופעת וקורנת עד שכל כולו שרוי בתוך העניין בו הוא עוסק.

זהו "וספרתם לכם" על פי חסידות - על מידותיו של האדם לספור ולבטא את התקשרותו לאלוקות.

כידוע, ספירת העומר זהו השלב הבא לאחר יציאת מצרים. ביציאת מצרים נגלה עלינו מלך מלכי המלכים וגאלנו בחסדו, ובלשון החסידות זהו זמן של "אתערותא דלעילא" - השפעה אלוהית מלמעלה, והיא המתגלה בחודש ניסן. לעומת זאת, חודש אייר שלכל אורכו אנו סופרים ספירת העומר זהו זמנה של עבודת האדם, "אתערותא דלתתא". ועל ידי אנו זוכים בחודש ניסן - השלב החותם את התהליך - לקבלת התורה הבאה כתוצאה מעבודתנו.

בפירוט יותר, ידוע שעבודת ספירת העומר מתמקדת בתיקון המידות. וכך נתבאר בחסידות פירוש הכתוב "וספרתם לכם" - מלשון אבן ספיר נוצצת, דהיינו שהמידות ותכונות הנפש המייצגות את מהות האדם ("לכם"), יהיו מבוררות, מזוככות ומוארות. אין מדובר רק בהימנעות מן הרע, אלא בשינוי התפיסה של האדם מעיקרו - עד שרגשותיו נעשים קודש לשמש את קונו ומאירים כספירים.

אלא שכאן הבן שואל: איך באים לעבודה גדולה זו? ובכן, בדרך חב"ד, תחילה וראש יש לעסוק בהתבוננות והפנמה בחכמה בינה ודעת. ובמה? בענייני אלוהות. על ידי שהאדם לומד, מהרהר ומתבונן במוחו בגדולת ה' ובנוכחותו החובקת כל עד שאין עוד מציאות מלבדו, ומביא את אור הדעת שבמוחו להציף את המידות. כלומר, כיוון שהאדם עצמו הולך ומתרום אחר הדברים הנעלים הנקבעים בדעתו, הרי שכל מהותו - כולל מידותיו ותכונות נפשו - מזדככת ומתעלה.

כידוע, בכל שבוע מימי הספירה אנו עוסקים בתיקון אחת משבע המידות. ועל פי האמור, לדוגמה, מידת התפארת עניינה שהאדם חפץ לפאר ולייפות ולהתענג בכל דבר שבקדושה. מידת הנצה - לעמוד על עקרונות התורה בתוקף פנימי וכלי פשרות. וכן הלאה, כמבואר במאמרי חסידות בהרחבה ביחס לכל מידה ומידה כיצד היא מתבררת והופכת לטוב (ראה בכל האמור: לקוטי תורה, פרשת אמור ד"ה וספרתם לכם. ובמאמרי כ"ק אדמו"ר ז"ע: ד"ה וספרתם תשי"א. להבין ענין ספירת העומר תשי"ח).

והנה, כאשר מהות האדם הולכת ומתבררת ומאירה, אזי הוא הופך ל"אבן ספיר" - במשמעות סיפור המעיד, ללא אומר ודברים, על שייכותו לאלוקות. וכשם ש"השמים מספרים כבוד אל" בעצם מציאותם, כך כאשר מידות האדם מבוררות ומזוככות הוא אינו זקוק לדבר ולהסביר מאומה; עצם מהותו "מספרת" ומשקפת לכל רואיו את היותו קודש לה'.

יש חסד ויש חסד

בהקשר זה יש בנותן טעם להביא מעשה שהיה:

באחד ממאמריו של אדמו"ר הרי"צ (ד"ה שלום רב תש"ה, נדפס בספר המאמרים - אידיש - בו נדפסו מאמרי חסידות שכתב רבנו בהיותו בארצות הברית עבור עמא דבר, בלשון המדוברת ובשפה פשוטה. לאחרונה תורגם הספר גם ללשון הקודש), סיפר רבנו כך:

ר' נתן לייבונטשנדרלער, סוחר בדים מברוד, היה בין תלמידיו הרבים של הבעל שם טוב... הוא היה שקוע בעיקר בלימוד התורה ובקיום המצוות בהידורים, וגם במידות כפי שהן על פי דיני התורה, ללא כל ויתורים של מידות חסידות.

אצל הבעש"ט היה גם מקושר, יהודי פשוט שהיה גר בכפר בלישצניץ שנקרא אברהם בלישצניצער. הוא היה פשוט מאוד